MANUÁL
PRO TEKTOGRAMATICKÉ ZNAČKOVÁNÍ

EVA HAJIČOVÁ, JARMILA PANEVOVÁ A PETR SGALL

ve spolupráci s A. BÖHMOVOU, M. CEPLOVOU a V. ŘEZNÍČKOVOU

verze II

prosinec 2000

OBSAH

ÚVOD: TŘI ÚROVNĚ ZNAČKOVÁNÍ PRAŽSKÉHO ZÁVISLOSTNÍHO KORPUSU 4

1. SPECIFIKACE TEKTOGRAMATICKÝCH ZNAČEK 5

1.1 CHARAKTERISTIKA TEKTOGRAMATICKÝCH STROMŮ 5
1.2 SEZNAM TEKTOGRAMATICKÝCH ZNAČEK 6
a) MORFOLOGICKÉ GRAMATÉMY 6
b) FUNKTORY 8
c) FUNKTORY PRO KOORDINACI, APOZICI A VSUVKU 11
d) SYNTAKTICKÉ GRAMATÉMY 12
e) LEXIKÁLNÍ ČÁSTI ZNAČEK 15

2. PŘEKLAD ANALYTICKÝCH STROMŮ NA TEKTOGRAMATICKÉ 16

2.1 AUTOMATICKÁ PROCEDURA ÚPRAVY STROMŮ 16
2.1.1 První fáze automatické procedury 16
2.1.2 Druhá fáze automatické procedury 20
2.1.3 Budoucí rozšířená verze automatické analýzy 21
2.2 RUČNÍ PŘEVÁDĚNÍ NA TEKTOGRAMATICKÉ SYNTAKTICKÉ STRUKTURY 22
2.2.1 Jak převádět morfologické gramatémy 22
2.2.2 Jak přiřazovat funktory a syntaktické gramatémy 23
Úvodní poznámky 23
Problémy spojené s valencí slovesa 24
K časovým funktorům 24
Věty bez řídícího slovesa 24
Apozice 25
Přímá řeč 25
K číslovkám 25
K tzv. odkazovacím slovům 25
K funktorům u substantiv 26
K nepravým předložkám 27
Syntaktické gramatémy 27
K frazémům 27
Ke koordinaci 27
2.2.2.1 Koncovky (pády, infinitiv, příslovce) 27
2.2.2.2 Předložky (pravé i nepravé) 29
2.2.2.3 Podřadicí spojky a spojovací výrazy 34
2.2.2.4 Shoda se substantivem 36
2.3 LEXIKÁLNÍ ČÁSTI ZNAČEK 37
(a) Gen(eral participant) 37
(b) on, ona, ono, oni, ony, ona 39
(c) Neg 39
(d) Rematizátory 39
(e) Spojky (přesněji částice) 39
(f) Zájmena „náladová“ 39
(g) Složená vlastní jména 39
(h) Emp, Cor a se_Recp 40
2.4 KOORDINACE, APOZICE A VSUVKA 40
Apozice 40
Vsuvka, parenteze 41
2.5 ELIPSY 41
A. KDY A KAM SE DOPLŇUJE 41
A.1. Kdy se doplňuje uzel 41
A.2. Kam se dává 43
B. KDY SE DOPLNÍ ZÁJMENO, KDY lema N, V, A: obecné zásady 43
B.1. Doplnit lexikální jednotku N, V, A 43
B.2. Nulou vyjádřený všeobecný aktant Gen 45
B.3. 'Control' 46
B.4. Doplnit jen zájmenný, anaforický element 48
B.4.1. Nulový podmět 48
B.4.2. Elidovaný vypustitelný obligatorní aktant 48
B.4.3. Nevypustitelný obligatorní aktant 48
B.4.4. Doplní se zájmenný uzel 48

B.4.5. Vynechaná pronouns of laziness *49*
C. Poznámky k složitějším příkladům *49*
2.6 KOREFERENCE 49
A. Textová *49*
B. Gramatická koreference *51*
3. AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ (AČ) **52**
ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA **57**
PŘÍLOHA A: SEZNAM PŘÍSLOVCÍ (NEÚPLNÝ) **58**
LITERATURA **62**

ÚVOD: Tři úrovně značkování Pražského závislostního korpusu

Tento manuál uvádí do práce na syntaktickém značkování „Pražského závislostního korpusu" (dále PZK). Po stručném uvedení obsahuje seznam užívaných symbolů (odd. 1.), charakteristiku automatické procedury zpracovávající gramatémy (odd. 2.1) a návod dalšího, zatím manuálního, převádění morfématických a analytických dat na tektogramatickou rovinu. Odd. 2.2.1 se týká morfologických gramatémů a další **oddíly (2.2.2 - 2.6) budou pro většinu anotátorů nejdůležitější**, protože se zabývají funktory a syntaktickými gramatémy. V závěrečném odd. 3 pojednáváme o aktuálním členění věty.

Anotace PZK, budovaného na základě Českého národního korpusu (vytvářeného v Ústavu Českého národního korpusu na FF UK vedeném prof. dr. F. Čermákem, DrSc, ve spolupráci s několika dalšími vědeckými pracovišti) je koncipována jako tříúrovňový systém značek (Hajič, Hajičová & Rosen 1996; Hajič & Hajičová, 1997); jednotlivé úrovně lze charakterizovat takto:

(i) morfématické značkování, zachycující relativně desambiguované hodnoty morfématických kategorií (vedle toho jako výsledek morfématické analýzy jsou morf. anotace, tj. úplné soubory hodnot jednotlivých tvarů, bez desambiguace: např. *dobrým* má v anotaci „I.SG nebo D.PL", ale jako značka se vybírá jedna z obou možností pro daný kontext);

(ii) syntaktické značky na tzv. analytické úrovni, zachycující funkce jednotlivých slovních tvarů tak, jak jsou vyjádřeny v povrchové podobě věty;

(iii) syntaktické značky na tektogramatické úrovni, zachycující tzv. hloubkovou (významovou, tektogramatickou) strukturu dané věty, tj. její vlastní syntaktickou stavbu.

Úroveň (i) je podrobně popsána především v pracích Hajič & Hladká (1997; 1998). Analytická syntaktická úroveň je charakterizována např. v pracích Hajič (1998), Hajič, Hajičová, Panevová a Sgall (1998); Hajičová, Panevová a Sgall (1998); Hajič a Hajičová (1997); byl připraven i manuál pro ruční analytickou anotaci (Bémová a kol. 1997).

1. SPECIFIKACE TEKTOGRAMATICKÝCH ZNAČEK

1.1 Charakteristika tektogramatických stromů

Tektogramatické stromy (angl.: tectogrammatical tree structure, TGTS) jsou založeny na pojmu závislostní syntaxe; značkování na této úrovni se řídí těmito zásadami:

(a) uzel tektogramatického stromu reprezentuje autosémantické (významové, lexikální) slovo; koreláty synsémantických (funkčních, pomocných) slov jsou „připojeny" k autosémantickým slovům, k nimž „patří" (tedy pomocná slovesa a podřadicí spojky ke slovesům, předložky k substantivům ap.); výjimkou jsou souřadicí spojky, ty se v TGTS pojednávají obdobně jako v analytických stromech; nepracuje se tedy s dalšími dimenzemi pro koordinaci a apozici, zůstáváme u dvourozměrného stromu;

(b) v případech vypouštění na povrchové rovině (elidovaných členů věty) se do tektogramatického stromu doplňují další uzly pro vypuštěné slovo;

(c) na tektogramatické úrovni se nepřipouštějí neprojektivní struktury (řeší se přemísťovacími pravidly mezi tektogramatickým stromem a morfématickým řetězem);

(d) ve stromu je vyznačen nejen směr závislosti na řídícím uzlu (závislost zleva - závislost zprava), ale uspořádány jsou rovněž sesterské uzly (odleva doprava).

Výsledkem je opět závislostní strom. Ten se liší od teoreticky čistého tektogramatického zápisu ve zpracování koordinace (viz bod (a) výš) a v některých dalších bodech, viz níž.

Předpokládáme, že bude zpracováno několik desítek „vzorových" TGTS (vz.s.; M. Ceplová, V. Řezníčková) s úplným značkováním. Další, velký soubor TGTS bude mít podobu tzv. základního či velkého souboru (**v.s.**; E. Buráňová, A. Bémová a další na základě automatické procedury A. Böhmové), ve kterém se prozatím upouští od zachycení některých dosud teoreticky a/nebo empiricky ne plně zvládnutých jevů, jak bude zřejmé z dalších výkladů (např. tu nebude úplné zpracování aktuálního členění, v některých případech se ponechá možný dvojí rozbor u funktorů aj.).

Morfologické gramatémy budou ve v.s. zpracovány jen hrubě, v mezích první verze automatického převodu z analytické roviny; odvozují se tu „jednoznačně" z morfématických hodnot.

Transponované užití tvarů (prézens historický a prézens *pro futuro*, epistemická platnost Deontmod, singulárová platnost pluralií tantum ap.) ve v.s. nebude zachyceno. Ve vz.s. to vše má být.

Syntaktické gramatémy se automatickou procedurou připraví pro pozdější manuální zpracování tak, že synsémantické slovo a pád substantiva budou uloženy ve zvláštním atributu; ve v.s. to zatím zůstane tak, ve vzorovém bude zpracováno důkladně.

Pokud jde o SLOVNÍK, předpokládáme, že bude postupně vznikat doplňováním existujících podkladů zároveň se značkováním korpusu v jeho budoucích fázích. Počítáme s tím, že lexikální hesla budou kromě lemat a morfématických údajů obsahovat valenční rámce slov, ve kterých budou mj. aspoň elementární údaje o subkategorizaci (může-li doplnění s daným funktorem být N, V, A ap.).

Pozn.: Píšeme *lema* (ne *lemma*) jako *dilema, komise* aj., podle obecného pravidla, že pravopis zdrojového jazyka se ponechává jen ve slovech řídkých a úzce odborných; k těm *lema* a *lematizace* už nepatří.

1.2 Seznam tektogramatických značek

Uvádíme tu v přehledu soupis tektogramatických značek a stručné poznámky o důležitých bodech konverze z analytických značek do TGTS. Každá značka se skládá z označení vlastní lexikální hodnoty slova (zatím nečleněného) a z indexů, tj. hodnot atributů, roztříděných do dvou skupin, na gramatémy a funktory; gramatémy odpovídají především morfologickým kategoriím, funktory syntaktickým funkcím (k tomuto rozdílu srov. práce o funkčním generativním popisu, např. Sgall 1967, Panevová 1980, Sgall a kol. 1986). Pro názvy jednotlivých kategorií používáme anglické termíny a zkratky, aby byly v této fázi výzkumu srovnatelné s názvy uváděnými v našich anglicky psaných pracích o funkčním generativním popisu i o tektogramatickém značkování.

Hodnoty gramatémů a funktorů tady píšeme velkými písmeny (např. DEB), lexikální hodnoty specifických symbolů jen s prvním písmenem velkým (např. Neg pro negaci).

Technické symboly dodávané automaticky:

??? – hodnota zatím nebyla zpracována

NA - atribut se v daném kontextu neuplatní, nevyplňuje (např. čas u substantiv)

NIL - primární hodnota daného atributu (např.: nejde o přímou řeč, o citované slovo, o záporný syntaktický gramatém ACMP, REG)

a) MORFOLOGICKÉ GRAMATÉMY

a další symboly v obdobné pozici – ve v.s. budou jen ty, které zpracovává automatická procedura. Ve vz. s. budou všechny, nepočítá se tu s kategorií aktuálnosti.

kategorie (atribut)	hodnoty	zkratky vysvětlivky
Sentmod	ENUNC	oznamovací
	EXCL	zvolací (*Tam jich bylo*!)
	DESID	přací (*kéž, ať, nechť...*)
	IMPER	rozkazovací
	INTER	tázací
Verbmod	IND	indicative, oznamovací
	IMP	imperative, rozkazovací
	CDN	conditional, podmiňovací
Deontmod	DEB	debitive, *muset*
	HRT	hortative, *mít* (povinnost)
	VOL	volitive, *chtít*
	POSS	possibilitive, *moct*
	PERM	permissive, *smět*
	FAC	facultative, schopnost, *dovést, umět, dokázat + inf.*
	DECL	declarative, bez modálního slovesa
Tense	SIM	simultaneous (přítomný, současný)
	ANT	anterior (předčasný, min.)
	POST	posterior (následný, bud.)
Aspect	PROC	processual (průběhový, nedokonavý)
	CPL	complex (komplexní,dokon.)
	RES	resultative (perf.: *mám/je uklizeno*)
Iterativeness – bude jen ve vz.s.:		
	IT1	iterativní, opětovací
	IT0	neopětovací, jednorázový
Number	SG	singulár
	PL	(plurál, i *rukama* atp.)

Gender - jmenný rod (jen u substantiv a substantivních i substantivně užitých zájmen)

	ANIM	mask. životné
	INAN	mask. neživ.
	FEM	všechna feminina
	NEUT	střední
Degrees of comparison	POS	positive
	COMP	comparative (2. stupeň)
	SUP	superlative (3. stupeň)

SPECIFICKÉ gramatémy a další symboly:

atribut:	hodnoty:	vysvětlivky
tfa	T	kontextově zapojený uzel (míň dynamický než řídící, „daný", nekontrastivní)
	F	kontextově nezapojený uzel („nový")
	C	kontrastivní T; dává se při neprojektivitě i bez ní;

TFA bude ve vz.s., pro v.s. bude zpracováno zvlášť;

fw function word, FW: Prep, Conjunction (u slovesa vedl. věty bude automatickou procedurou uložena spojka, u substantiva předložka)

phraseme	PHRi (i = povrch.číslo první části)	
	NIL	
quoted	QUOT	citované slovo
	NIL	

ord ordinal „pořadové" číslo, s využitím desetinné tečky: vsouvá-li se elidovaný uzel mezi 1. a 2., dostane ORD 1.1, mezi 1. a 1.1 dostane 1.01 apod. – automaticky, už během vyplňování stromu

del deletion:

ELID	elided, deleted: ve vnější podobě věty je elidován, nerozvitý
ELEX	expanded deletion: vyznačuje, že antecedent je rozvitý, že k elidovanému lze doplnit něco z členů na něm závislých
EXPN	uzel není elidován, ale závisí na něm něco elidovaného, co není třeba doplnit (zejm. při koordinaci, viz odd. 2.5)
NIL	nejde o elidovaný uzel

antec	antecedent	funktor antecedentu u gramatické koreference nebo NIL
coref	coreference	lema antecedentu koreference nebo NIL
cornum	numb. of antec.	číslo antecedentu (ORD, viz výš)
corsnt	corefence & sentence	

PREV1–n	antecedent v předcházející větě (č.1 = věta nejblíže předcházející)
NIL	antecedent v rozbírané větě

dsp	direct speech	

DSP	vrchol věty v přímé řeči s uvozovkami z obou stran
DSPP	d. sp., partial: vrchol první a poslední věty v delší přímé řeči (uvoz. jen vlevo či vpravo)
NIL	nejde o přímou řeč
DSPI	přerušená přímá řeč

b) FUNKTORY

(jsou zde uvedeny nejdřív aktanty, pak volná doplnění, ta zásadně v abecedním pořadí):

Pozn.: V atributu funktor máme místo pro druhou možnou hodnotu: tam může být i otazník (označující nejistotu výběru prvního funktoru):

PAT a DIR1 – nejistota: PAT nebo ODKUD?

PAT a ? - asi PAT, ale nevím určitě

Druhé místo se má ovšem užívat co nejmíň.

u kořene (vrcholu) stromu:

kořen	SENT	vrchol nad řídícím slovem celé věty (v jeho lematu je číslo věty)

u řídícího uzlu věty :

predikát	PRED	řídící sloveso věty
denomination	DENOM	název (řídící slovo „věty": substantivum v nominativu)
vokativní věta	VOC	*Jirko!*
vokativ aponovaný	VOCAT	*Pojď sem, Jirko!*
particle	PARTL	vrchol neslovesné věty vyjádřený citoslovcem, větnou částicí (*ano, ne*)
empty verb	EV	řídící uzel neslovesné věty, není-li to substantivum v Nom nebo Vok (*Vodu!*), citoslovce nebo větná částice (*ano, ne*). Lema je tady *Emp, Dash* (*Mladost – radost*) nebo *Colon* (*Dítě Kč: 8500; Doprava:Vlastní*).

u sloves (někdy i u subst.):

AKTANTY (argumenty, participanty, vnitřní doplnění)

actor/bearer	ACT	agens, hloubk. subjekt
patient	PAT	patiens, hloubk. objekt
		prošli celý les (ale *prošli lesem*.DIR2)
addressee	ADDR	adresát, *komu*
effect	EFF	výsledek (*zvolí kým, zač)*
origin	ORIG	původ, *z čeho* (ne *odkud*)

VOLNÁ DOPLNĚNÍ (adjuncts, free modifications)

accompaniment	ACMP	doprovod (*s, bez*)
aim	AIM	účel (*aby, pro něco*)
attitude	ATT	postojové (*s radostí, vhodně, právem*)
benefactive, -tory	BEN	benefaktiv (*pro koho, proti komu*)
cause	CAUS	příčina
comparison	CPR	porovnání (*než, jako, stejně jako*)
complement (doplněk)	COMPL	závisí na slovese; viz odd. 2.2.2
concession	CNCS	přípustka (*ačkoli*)
condition	COND	podmínka reálná (*jest*)*-li, jestliže, když,až*
confrontation	CONFR	konfrontace (*zatímco, kdežto*)

counterfactual	CTERF	irreálná podmínka, *kdyby*
criterion	CRIT	kritérium, měřítko (*podle něj* ve smyslu „podle jeho slov“)
difference	DIFF	rozdíl (*oč*)
dir(ectional).1–from	DIR1	odkud? (ale ne *udělat co z čeho*, to je ORIG)
dir.2–which way	DIR2	kudy? *prošli lesem* (ale: *prošli celý les* je PAT)
directional.3–wh.to	DIR3	kam? (ale *změnit nač*.EFF)
dependent part of phraseme	DPHR	část frazému, pro niž se žádný „pravidelný“ funktor nehodí *(krážem* v *křížem krážem*, *se slyšet* v *nechat se slyšet*, ale *na holičkách* v *nechat na holičkách* je LOC)
ethical dative	ETHD	volný dativ, dativ sdílnosti (*Děti nám nechodí včas*, *Já ti mám knih!*)
extent	EXT	míra (*velmi*, *trochu*)
heritage	HER	dědictví (*po otci*)
intensification	INTF	navazovací element, „falešný podmět“, např. *To Karel ještě nepřišel? To prší. Ono táhne.*
intent	INTT	záměr: *šel se koupat, poslali ho nakoupit*
locative	LOC	místo kde, např.: *jednání uvnitř koalice*
manner	MANN	způsob (*ústně*; *psát česky*)
means	MEANS	prostředek: *psát rukou, na stroji, tužkou, pohnout rukou*
(adverbial of) modality	MOD	*asi*, *možná*, i *To je myslím zlé* (bez čárek) ap.
norm	NORM	norma (*ve shodě s*, *podle* ve smyslu „podle pravidla“)
reference to preceding text	PREC	např. *tedy*, *naopak*, *tudíž*, *totiž*, *také*, *protože*, *když*, *jenže*, taky *a* aj. (když nespojují klauze do souvětí, zejména na začátku věty)
regard	REG	*se zřetelem, bez ohledu na*
rhematizer	RHEM	*i, také, jenom, nejen, vůbec, zároveň(-i)*
restriction	RESTR	omezení (*kromě*, *mimo)* POZOR! liší se od RSTR, to je u přívlastků (viz níž: „jen u subst.“)
result	RESL	účinek (*opálen do hněda*, *prsty ztuhlé*, *že je nenarovná*)
substitution	SUBS	zastoupení (*místo* koho-čeho)
temp. when	TWHEN	kdy? i *loni*, *napřesrok*, *vstupuje v platnost dnem podpisu*
temporal: since when	TSIN	odkdy? *od_té_doby_co*, i *od_těch_dob*, *od_toho_času_kdy* *platí ode dne podpisu*
temp. till	TTILL	dokdy? *až_do*, *dokud ne*, *než*
temp. how long	THL	jak dlouho? *četl půl hodiny*, *celou zimu*,

		po_tu(_celou)_dobu/čas, dokud/pokud, za_dobu_kdy
temp. for how long	TFHL	na jak dlouho? *na dva dny, na_dobu/čas_kdy na věky*
temp. how often	THO	jak často? *často, mnohokrát*
temp. parallel, contemporaneous	TPAR	*během, zatímco, za celý večer (zápas), mezitím_co*
temp. from when	TFRWH	ze kdy: *Zbylo od Vánoc cukroví. Z dětství si nepamatuji nic. Vstupenka z pátku...*
temp. to when	TOWH	na kdy: *Přelož výuku na pátek. Demonstrace je svolána na šestou hodinu.*

jen u substantiv:

appurtenance	APP	přináležitost (čí, čeho)
descriptive	DES	nerestriktivní přívlastek: *zlatá Praha; kočky, patřící k savcům,...*
identity	ID	totožnost: *pojem čas(u), parník Hradčany* (může to být i celá věta nebo infinitiv (jakožto názvy))
material	MAT	'partitiv': *hrnek čaje*
restrictive adjunct	RSTR	restriktivní přívlastek

Pozn.: ID a MAT jsou **aktanty** substantiv, ID je fakultativní, MAT je fakult. např. u *sklenice, talíř, košík;* při realizaci MAT jsou tato řídící jména užita jako „kontejnery", při absenci MAT jsou to názvy předmětů. MAT je obligatorní např. u *skupina, zbytek, část*. APP je volné doplnění, ale u některých subst. je obligatorní (*bratr, povrch, začátek)*.

c) FUNKTORY PRO KOORDINACI, APOZICI A VSUVKU

	funktor:	lex. hodnota
conjunction	CONJ	slučovací: *a*, Comma (čárka), *přičemž, jak_tak, jednak_jednak*
disjunction	DISJ	vylučovací: *nebo, anebo, specifické od_přes_(až) do/k/po, ani, ani_ani*
gradation	GRAD	stupňovací: *i, a také, ani*
adversative	ADVS	odporovací: *ale, však, sice_ale*
consequence	CSQ	důsledek: *a proto, a tak, takže, a tedy, pročež*
reason	REAS	důvod: *neboť, totiž, vždyť*
apposition	APPS	apozice; je-li u ní AuxY (*tj., totiž*, Comma, *a to, jako*: to bude lema)
parenthesis	PAR	vsuvka bez syntaktického začlenění do věty:,*myslím, ,věřím,*

d) SYNTAKTICKÉ GRAMATÉMY

(i) u aktantů:

ACT	NIL	bezpříznakový konatel
	GNEG	*Není peněz, chleba.*
	DISTR	*Na každé větvi viselo po jablíčku.*
	APPX	*Na sta mušek rozžehlo si světla v trávě.* *Přišlo tam na desítky odpůrců zákona.*
	GPART	*Vody ubývá.*
	GMULT	*Tam bylo lidí!*
	VCT	*„Vlasto,“ ozývalo se ze všech stran.*
PAT	NIL	bezpříznakový patiens
	GNEG	*Neřekl mu ani slova.* (*ani* má RHEM) *Ta vesnice nemá vody.* (ale u *chleba* bude NIL)
	DISTR	*Dal každému dítěti po jablíčku.*
	APPX	Approximative: *Roznesl na sto letáků.*
	PNREL	*Byl tajemníkem* (Relational predic.noun, jen u spony), viz odd. (xiii) v 2.1
	GMULT	*Ten má knih!*
	VCT	*Volali: „Vlasto!“*

(ii) u volných doplnění:

místní a směrová (pád tu uvádíme jen jako pomůcku pro určení funktoru; není součástí symbolu):

LOC (Kde)	DIR2 (Kudy)	DIR3 (Kam)	DIR1 (Odkud)	Poznámka
na+L	přes+Ak	na+Ak	z/s+Gen	*visí na zdi*, *leží na stole*
v+L(na)	7,přes+Ak (7=Instr)	do+Gen(na)	z+Gen	*v Praze* i *na Smíchově*, *do lesa* i *na Smíchov*
u+Gen	podél/kolem+G	k+Dat	od+Gen	
nad+Instr	nad+Instr přes+Ak	nad+Ak	(znad)	
pod+Instr	pod+Instr	pod+Ak	(zpod)	
před+Instr		před+Ak	(zpřed)	
za+Instr		za+Ak	(zpoza)	
mezi.1+Instr		mezi.1+Ak	z+Gen	*mezi více* (among)
mezi.2+Instr		mezi.2+Ak	z+Gen	*mezi dvěma* (between)

Podrobněji u jednotl. předložek v odd. 2.2.2.2; tam jsou uvedeny i další předložky - *uprostřed* aj.
Na místo syntaktického gramatému u Loc a Dir píšeme (českou) předložku (malými písmeny), popř. s číselným indexem (je-li primárním vyjádřením pro více gramatémů; zkratka pádu se nepíše, vyplývá z funktoru). Ve vz.s. se vybírá primární předložka i tam, kde je na povrchu užita předložka jiná, v sekundární funkci, např. *na Spořilově* se zapisuje jako v. Primární předložkou se rozumí předložka z levého sloupce, takže *do Prahy* i *na Spořilov* bude mít DIR3.v, *podél lesa* bude mít DIR2.u, atd.

u temporálních určení:

TWHEN	NIL	*když, až, kdykoli(v), v době/ /okamžiku/chvíli, kdy(ž),* lexikalizace typu *za kuropění/svítání, za Přemyslovců, s příchodem, na odchodu, v chůzi, o sobotách*
	AFT	*(dříve) než, (předtím) než, před*
	BEF	*když, až, poté, co, po*
	JBEF	(just before) *jakmile, (hned) jak*
	APPX	*kolem/okolo poledne*
	INTV	*mezi šestou a sedmou/pondělkem a středou*
THO	NIL	*(vždycky) při (každém) příchodu*
	BEF	*(vždycky) po (každém) příchodu*
	AFT	*(vždycky) před (každým) příchodem*

u některých volných doplnění se rozlišuje gramatém pozitivní a negativní:

ACMP (accompaniment)	NIL	doprovod: *s*
	WOUT	'without' *bez*
BEN(efactive)	NIL	*pro*
	AGST	*proti (bojovat, akce, návrh ...)*
CPR (comparison)	NIL	*v_porovnání_s, jako*
	AGST	*v_protikladu_k*
	DFR	u komparativu: *větší než Jirka*.CPR.DFR
EXT(ent)	NIL	*zaplatit na halíř;*
	APPX	menší stupeň přesnosti: *je jich na sto; váží to, stojí to kolem*
	MORE	*nad 5 %*
	LESS	*pod 5 %*
REG(ard)	NIL	*se_zřetelem (ohledem)_k*
	WOUT	*bez_zřetele_k*

(iii) **u koordinace a vsuvky** (jako pomocné značky):

atribut Reltype – (type of relation):
hodnoty:
   CO u všech členů koord. spojení
   PA u vsuvky

e) LEXIKÁLNÍ ČÁSTI ZNAČEK

Jak už řečeno (v odd. 1.1), předpokládáme, že slovník bude postupně vznikat při značkování korpusu v jeho budoucích fázích a že lexikální hesla budou kromě lemat a morfématických údajů obsahovat valenční rámce slov, ve kterých budou mj. údaje o subkategorizaci (aspoň elementární: zda může doplnění s daným funktorem být N, V, A ap.).

Otevřené otázky zatím zůstávají kolem odvozování. Jeho nejproduktivnější typy by se měly řešit tak, že od základního lematu se odvodí nejen tvary daného slova, ale i odvozeniny typu *píšící, psaný, psaní, ředitelka, stolek, stoleček, dobře...,* snad i *přímo, nevelký, nedávno,* (ale např. *nepřítel* moc produktivní není, není jasné, kde udělat hranici). Zatím počítáme jen s tím, že se jako čistě 'syntaktická' derivace zpracovává *můj* (*já*.APP, popř. s jiným funktorem) a *otcův* (*otec*.APP...).
Adverbia produktivně odvozená od významově shodných adjektiv (*hezky, česky, čistě, žlutě*) mají lema adjektiva.

„Syntaktické" odvozování ovlivňuje i přidělení funktorů:
přirozené (MANN) vybírání je syntaktický derivát *„přirozeně vybírat"*.

V této příručce se zatím jako lema píše základní slovníkový tvar, ale s podtrženou mezerou např. u *a_to, smát_se, t_j* (za „tj.");
specifické lexikální symboly jsou:

Neg	pro negaci (i za prefix u slovesa, ale ne u N, A: *nepíše* se rozbírá jako *Neg psát*, ale *neotesanost*, *nemalý* jsou lemata),
Gen	pro všeobecný aktant,
Emp	pro „prázdné sloveso" (v neslovesné větě),
se_Recp	pro recipročním *se, sebe, sobě, sebou* (podrobněji viz v 2.6),
Cor	pro tektogramatický protějšek subjektu infinitivu u sloves 'control' (u *zamýšlet, radit...*),
Comma	pro čárku u asyndetické koordinace nebo apozice,
Dash	pro pomlčku,
Colon	pro dvojtečku (jen tam, kde je to apoziční spojka, tedy ne u přímé řeči; ve výjimečných případech může dvojtečka nahrazovat i predikát),
Slash	pro lomítko,
Brackp	pro dvojici závorek,
Brackl	levá závorka (pro odchylné případy, kde nestačí Brackp),
Brackr	pravá závorka (pro odchylné případy, kde nestačí Brackp).

Pozn.: Znak *&* se nahrazuje spojkou *a*.

2. PŘEKLAD ANALYTICKÝCH STROMŮ NA TEKTOGRAMATICKÉ

Procedura překladu analytických struktur na tektogramatické je koncipována ve dvou stupních:
v prvním stupni jde o automatické předzpracování analytických struktur, kterým se tyto struktury zbaví nadbytečných uzlů (pokud to lze učinit automaticky; část automatické procedury, její druhá fáze, probíhá až po vytvoření stromů velkého souboru);
ve druhém stupni jde o ruční úpravy na konečné tektogramatické struktury. Výstup z automatické procedury („prořezávání") je tedy vstupem pro ruční přípravu trénovacích dat; **základní pokyny pro tuto přípravu jsou v odd. 2.2 - 2.6.**
V zásadě se automaticky zpracovávají morfologické gramatémy a strom se zbavuje těch uzlů, které jsou pro podkladovou strukturu nadbytečné.
Ručně se ve **velkém souboru** (v.s.) zpracovávají hlavně **funktory**, doplňují se elidované **uzly s lematy** a zachycuje se aktuální členění.
Ve vzorovém souboru (vz.s.) se zpracovává i textová koreference a příznakové, výjimečné hodnoty gramatémů času, modality, čísla, i hodnoty COREF, CORNUM a ANTEC u koreference.

Odchylky od tohoto zásadního rozdělení jsou zejména:

(a) automaticky se zpracují i
funktory ACT, ADDR a PAT v základních situacích (i Instr po sponě -> PAT.PNREL),
funktory INTF a ETHD,
číslovky (*pět lidí*: číslovka bude záviset na substantivu),
číslice, uvozovky;

(b) ve v.s. se doplňují technická lemata Neg aj., viz odd. 2.3.

ve v.s. se navíc doplní (provede student; u *se* v jednoduché aktivní klauzi se automaticky doplní lema uzlu, který má funktor ACT):
(i) u zájmena (i elidovaného, doplňovaného, viz 2.5.A.1 (b)) *on* se doplní i rod a číslo, u zájmen *já, ty, my, vy* rod (podle shody se slovesem, popř. s doplňkovým adjektivem);
(ii) lema antecedentu se uloží do atributu COREF u gramatické koreference (viz 2.5.B.3), tj. u lemat Cor, *se, svůj, který, jenž, kde* (např. *V Pelhřimově, kde jsme...), kam, odkud* ap., i u doplňku; pokud je antecedent koordinovaný, dává se do COREF lema spojky;
(iii) ručně se doplní rod u *kdo, co (kdo z vás jste byly; každá, kdo přišla; všichni, co; všechny, co)*

2.1 Automatická procedura úpravy stromů

2.1.1 První fáze automatické procedury

Tato část se skládá z několika kroků:

(i)(a) U uzlu s pomocným symbolem AuxS se tento symbol zruší a do lematu se uloží číslo věty a do atributu funktor se uloží SENT.

(i)(b) Řídící sloveso věty dostane funktor PRED.

(ii) Modality:
Vyhledá se hlavní sloveso (tj. určité tvary slovesné na horní úrovni stromu, tj. v hlavních větách);
automaticky se přepíše z morfol. údajů:

Verbmod	IND	indicative, oznamovací
	IMP	imperative, rozkazovací
	CDN	conditional, podmiňovací; CDN je i u *Nechtěl, aby přišli*.

Zruší se uzly pro pomocná slovesa (AuxV). Jednotlivé prvky tektogramatické morfologie (hodnoty gramatému ap.), kterými budou pomocná slovesa ve spojení s hlavním slovesem nahrazena, budou zadány seznamem.
Sponu řešit jako přechodné sloveso, s fakultativním PAT:
Jirka.ACT byl malý.PAT, Jirka.ACT byl na zahradě.LOC
Lidí.ACT bylo pět.PAT - ale: Lidí.ACT přišlo pět.RSTR
Pozn.: I v *byl na zahradě* vidíme totéž sloveso jako je spona; verbum existentiae jako zvláštní lexém nemáme.

Sentmod - (a) kde nejde o koordinaci (souř. souvětí), tam se koncové symboly přepíšou takto:

AuxK = !, . a první uzel zleva ve větě je *ať, nechť, kéž,*.--> DESID
AuxK = . (bez *ať, nechť*), ;, : --> ENUNC
AuxK = ! a Pred má Verbmod IMP --> IMPER
AuxK = ostatní ! --> EXCL
AuxK = ? --> INTER

Pokud jde o koordinaci, pak se koncový symbol změní na hodnotu Sentmod u posledního slovesa (jako by o souřadnost nešlo) a u ostatních sloves se rozliší podle Verbmod: je-li Verbmod IMP, pak bude Sentmod IMPER; je-li Verbmod buď IND nebo CDN bez částic *kéž, ať, nechť*, pak bude Sentmod ENUNC; při CDN s těmi částicemi bude DESID.
př.: *Já půjdu*.ENUNC *a ty zamkni*.IMPER *dům!*, *Ty zamkni*.IMPER *dům a já půjdu*.ENUNC.
On je v pořádku.ENUNC, *ale ty máš*.EXCL *ránu!*

Deontmod:
lema *muset* --> DEB
mít, na němž závisí V v infinitivu jako Obj --> HRT
chtít, na němž závisí V v infinitivu jako Obj --> VOL
moci, dát se, --> POSS
smět --> PERM
dovést/umět, dokázat, na němž závisí V v infinitivu jako Obj --> FAC
Gramatémy času, čísla, Verbmod a Deontmod se řídí hodnotami u modálního slovesa, také hodnota osoby modálního slovesa se musí uchovat.

Pozn.: Deontmod FAC u *už čte, píše* nelze zjistit automaticky, (stejně jako užití modálních sloves pro pravděpodobnostní, epistemickou modalitu), ani se nepočítá s manuální úpravou; bude to jen ve vz. s. a v otevř. otázkách.

(iii) Aspect:

Impf => PROC ('processual')
Perf => CPL ('complex')

(a) je-li v ATS AuxV + V part.pasívní Impf --> V.PROC
(b) AuxV + V part.pasívní Perf --> V.CPL
(c) v ATS je *být* + PNOM (=part.pas.) --> V.RES (PNOM se stane matkou, uzel *být* zmizí)
Pozn.: (c) se týká typu *dveře jsou otevřeny, oběd je uvařen*, nikoli *dveře jsou otevřené* (kde je morfologická značka Adj); tady zůstane spona *být* a *otevřený*.PAT.
(d) infinitiv se slovesem *mít (má uvařeno, má oběd uvařen)* se upraví až ručně, viz 2.2.1 (ve vz.s. i ve v.s.), tam se stáhne do jednoho uzlu *(uvařit)* a opraví se automaticky zpracovaný Aspect PROC na RES.
Hodnota času bude podle pomocného slovesa.

(iv) Gender, Number:
u substantiv: nechá se z anal. roviny; to platí i pro substantivizovaná adjektiva:
(a) *bytná, hajný, hostinský, (nad)lesní, pokladní, pokojská, ponocný, vrchní, výčepní, účetní, Novákovi(c), Černých,*
(b) *krušovické, plzeňské, hovězí, telecí, vepřová, žitná,*

(c) *cestovné, nemocenská, odlučné, odstupné, výkupné, výpalné, kapesné, taneční, jiné (ve spojení mimo jiné), stravné,*
(d) *cestující, hladový, malomocný, nemocný, neslyšící, obžalovaný, odsouzený, podezřelý, postižený, pracující, přednášející, příbuzný, raněný, studující, vedoucí, věřící, závislý (na drogách), žalovaný, kolemjdoucí...*

(Pozn.: Je to třída otevřená, zejména typ (d), seznam je třeba doplňovat.)

hodnoty rodu a čísla zůstanou i u superlativů, pokud nezávisejí na substantivu, např.:
Budou tam jen ti nejlepší (ANIM.PL)
Bude tam jen ta nejlepší (FEM.SG)
typ: Nejchytřejší z dívek bude/budou přijata/přijaty – rod podle závislého jména, číslo podle kontextu (zde podle shody);
i při užití ve frazémech bude rod a číslo podle formy:
byl v úzkých (INAN PL), platil hotovými (INAN PL),
přišel s veselou (FEM SG), ťal do živého (NEUT SG),
s dobrou se potázal (FEM SG);

adjektiva mají lema v delším tvaru, pokud existuje: *spokojen, zdráv* dostanou lema *spokojený, zdravý.*

substantivizovaná zájmena:
naši, vaši, moje (= žena), jeho (= žena, přítelkyně);
ten(to), některý, všichni ap.- pokud nezávisejí na substantivu, zůstanou u nich hodnoty rodu a čísla;
přidělení rodu „bezrodým" zájmenům (*já, ty, my, vy*) podle toho, co je jasné ze shody
(a) ze shody s adjektivem závislým na zájmenu, ať má jakýkoli funktor (*já ubohý, mně ubohému*),
(b) u podmětu (Afun Subj) se doplní podle shody s adjektivem závislým na sponě (*my jsme nezávislí*), i se slovesným příčestím (*vy jste přišli*);

zatím se rod a číslo u adjektiv a sloves neruší, aby bylo možné v druhé fázi automatické procedury podle nich přidělit rod a číslo nulovému podmětu
Přišli jsme --> my.ANIM.PL, *Přišly* --> on.FEM.PL;
každý z nás má *každý* bez rodu (tam je dán jen shodou), ale *my*.ANIM.

číslovky základní *dva – čtyři*: pokud nezávisejí na substantivu, zůstanou u nich hodnoty rodu a čísla;

(v) Zruší se AuxP (uzly pro předložky) a předložka se přidá do atributu FW (Prep) substantiva, na kterém předložka visí.

(vi) Zruší se uzel pro podřadicí spojku AuxC a spojka se uschová do atributu FW (Conjunction) slovesa;
U koordinace klauzí se spojka doplní u všech členů koordinačního spojení.
(vii) dál přepsat automaticky z morfol. údajů:

Degrees of comparison	POS	positive
	COMP	comparative (2. stupeň)
	SUP	superlative (3. stupeň)

(viii) AuxT: přenést *se/si* do lexikální hodnoty řídícího slova: psát např. *bát_se.*

(ix) Všechny uzly ohodnocené AuxX se zruší, pokud nenásledují za substantivem (tam se nechávají pro ruční zpracování hranice mezi restr. a deskr. přívlastkem; potom se zruší).

(x) Konstrukce s číslovkami:
počítaný předmět = matka, číslovka = dcera:

substantivní číslovky: číslovky *pět* a vyšší, až *devadesát devět*; dále *čtvrt, (ne)mnoho, (ne)málo, několik, kolik, tolik* – řídící je počítané substativum, závislý číselný údaj dostane f. RSTR;
stejně (jako číslovkový údaj) se chovají *čtvero, patero, ..., několikero, tolikero, hodně (lidí), dost (lidí).*
Naproti tomu jako substantiva, na nichž závisí kvantitativní údaj, se chovají: *milión, (a jiné -ión), miliarda, polovina/polovice/půl*(e), *třetina,..., tisícina, tucet, veletucet, kopa,* a také ovšem *řada, spousta, hromada, zástup, dav, dvojice, trojice,...*; jako substantiva zpracováváme i *sto, tisíc* (*s celým stem lidí, byly tam tisíce* (pl.) *lidí, trocha/u,* tj. *sto* ap. je řídící, počítaný předmět je závislý s f. MAT. Jen ve vz.s. se spojení jako *se sto lidmi, s trochu/trochou lidmi* (pokud by se vyskytly) rozbírají jako *s pěti lidmi*.

tak i při neprojektivitách:
lidí přišlo pět -> předělat na neprojektivní restriktivní přívlastek:

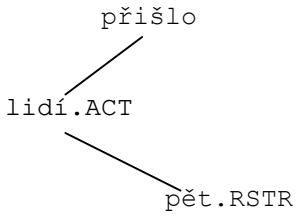

Obdobně:
piv (ACT) mi stačí deset.RSTR
bundu (PAT) chci mít jednu.RSTR

ALE:

byli tři

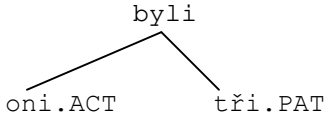

bylo jich pět

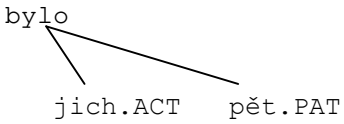

jako *Oni* (ACT) *byli známí* (PAT), *Poláci* (PAT)

(xi) Řadová číslice spolu s tečkou za ní je jeden uzel s příslušným funktorem (RSTR); ten je i v „rok 1999(RSTR)"

(xii) Uvozovky (i jednoduché): ruší se, pokud jsou v dané větě jen jedny a
(a) je mezi nimi někde V.Obj; to dostane PAT a buď
gramatém DSP (direct speech): jsou-li uvozovky vlevo i vpravo; nebo
gram. DSPP (část přímé řeči): jsou-li uvozovky jen na jedné straně;
(b) je mezi nimi jediné slovo nebo skupina slov s jediným řídícím (a nejedná se o určitý tvar slovesa a není uvozeno dvojtečkou); to dostane hodnotu QUOT;
Pozn. Pokud má přímá řeč více než dvě věty, ty věty uprostřed (bez uvozovek) nebudou nijak zvlášť označeny.
Příklady jako *„Přijdu zítra,"* *řekl Jirka, „protože..."*
se ve vz.s. rozbírají jako: *Jirka řekl: „Přijdu..."*

(xiii) Afun PNOM u subst. v Instr ---> funktor PAT má syntaktický gramatém PNREL (Predic. Nominal Relational); v ostatních případech PNOM ---> funktor PAT

(xiv) AuxO u zájmena *já, ty, my, vy* v dativu ---> funktor ETHD (Ethical Dative): *On mi nedělá dobrotu,...*
AuxO u lexémů *ten, on* --> funktor INTF (intenzifikátor):
On tam Jirka nebyl; Ono prší; To prší.

(xv) Stáhnout keře obsahující složité číslovky (slovy rozepsáno 2 350 ap.) do jednoho uzlu. Podle jistých pravidel stáhnout adresy do komplexnějších uzlů

(xvi) Sb u slovesa v aktivu --> ACT,
- má-li Sb tvar genitivu a sloveso je negované, dostane ACT k sobě syntaktický gramatém GNEG: *Není peněz, chleba*;
- bez negace:

(a) je-li vykřičník (EXCL u řid. slovesa), bude ACT.GMULT
(b) jinak: ACT.GPART;
- má-li Subj v lokálu předložku *po*, dostane synt. gr. DISTR: *Na každé větvi viselo po jablíčku*;
- má-li Subj v akuz. předl. *na*, dostane APPX: *Na sta mušek rozžehlo si světla v trávě, Přišlo tam na desítky odpůrců zákona*

(xvii) u slovesa v aktivu je přítomen Obj v Akuz a Dat ----> po řadě PAT, ADDR;

pasívum se zachycuje stejně jako aktivum: na AuxV závisí pasívní příčestí jako PredN; nechá se čas a modalita od AuxV a vid od příčestí;
rozdíl aktiva a pasíva se zatím pozná pouze ze vztahu ATS a TGTS.

u slovesa v pasívu je Obj v Instr --> ACT;

(xviii)
se dostane:
(a) má-li Afun AuxT – zruší se uzel, *_se* se přidá do lematu;
(b) má-li AuxR -> Gen.ACT
si dostane:
(c) má-li Afun Adv -> se.BEN
(d) má-li Afun AuxO -> se.ETHD

(e) v ostatních případech se/si lema se a funktor ??? (pro manuální zpracování

(xix) AuxY_PA: nechat slovo (nerušit ho, není pomocné), dát mu funktor PAR a synt. gramatém PA;
XX_PA (XX není AuxY) – dát synt. gramatém PA.

(xx) NIL se dává
(a) do syntaktických gramatémů kromě lokálních (tj. u funktorů LOC a DIRx zůstane ???, jinde bude NIL);
(b) místo lematu u funktoru APPS, není-li tam slovo jako *tj., tedy*;
(c) do DEL, ANTEC, COREF, CORNUM, CORSTN, direct speech, Phraseme, Quoted;
(d) do Reltype, nejde-li o koord., apoz., vsuvku;
(e) do iterativeness u sloves (u jiných slovních druhů NA).

(xxi)
ap./apod./a podobně - aj./atd. se rozdělí ve dva uzly: *a* jako lema uzlu CONJ a uzel *pod./podobně, jiné, tak dále* jako poslední člen koordinovaného řetězce

2.1.2 Druhá fáze automatické procedury

Druhá fáze automatické procedury, která proběhne na v.s. po ručním zpracování, se skládá z několika kroků:

(i) až bude ve v.s. přenesen rod a číslo podle shody (viz výš), pak se zruší tyto hodnoty (tj. uloží se NIL) u adjektiv a adjektivních zájmen, která závisejí na substantivu nebo jsou v predikátu (PAT po sponě) nebo mají funktor COMPL; adjektivní zájmena a adjektiva tedy nakonec mají rod jen, když jsou užita substantivně: *Ty modré dej do krabičky*;

rod a číslo se neruší u substantivních adjektiv, superlativů atd., viz odd. (iv) výš;
tam, kde zůstaly nevyplněny hodnoty rodu a čísla u zájmen *kdo, co*, vyplní se ANIM.SG u *kdo*, NEUT SG. u *co*;
u přivlastňovacích zájmen *jeho, její, jejich*, pokud závisejí na substantivu, se uloží lema *on* a rod a číslo:
jeho.ANIM.SG
její.FEM.SG
jejich.XY.PL
podobně u:
můj, má, mého... bude lema, rod a číslo: *já*.XY.SG
tvůj *ty*.XY.SG
náš *my*.XY.PL
váš *vy*.XY.PL
Jejich rod (XY) byl ve v.s. vyplněn studentem v manuální etapě, jejich číslo se doplní, jak je zde uvedeno.
Vykání: lema *vy* se pojí s PL i se SG (jde-li o jednu osobu, jíž se vyká).

Podobně se uloží rod a číslo u přivlastňovacích adjektiv:
matčin (i u *matčini* atd.) *matka*.FEM.SG
otcův *otec*.ANIM.SG

(ii) Sentmod u závislých vět obsahových: pomocí seznamu řídících sloves, u kterých si konkurují závislá otázka, rozkaz a oznámení (popř. i v širším rozsahu) a seznamu spojovacích výrazů pro ENUNC (*že*), IMPER (*ať, nechť, aby*), INTER (*zda,* všechna tázací zájmena a příslovce*)...* Též DESID? (*Řekl, kéž by přišli)*; viz 2.2.1 (d);
Modality i čas upravit při koordinaci, liší-li se.

(iii) modality i čas v koordinaci budou upraveny, liší-li se u koordinovaných sloves

(iv) sekundární hodnoty syntaktických gramatémů se vyplní (místo NIL) tam, kde to jde podle předložek: *bez, proti;* aspoň něco z lok. a dir. gramatémů (podle předložky a pádu: *do, mezi,...*

(v) zruší se zbylé uzly pro čárky, pomlčky, uvozovky, závorky, dvojtečky;

(vi) z atributu FW přenést předložku nebo spojku do atributu syntaktického gramatému, hodí-li se tam podle tabulky a seznamu syntaktických gramatémů v 1.2.d.

(vii) u *se* do COREF místo ??? ulož lema ACToru.

(viii) sloveso i substantivum v koordinaci - kde zůstalo lema ???, přenes od sourozence (zleva nebo zprava).

2.1.3 Budoucí rozšířená verze automatické analýzy

makra pro sestavování slovníku
(a) AČ podle zkušeností EB;
(b) zárodek SSK (focus list); ve slovníku vyznačit „vždy aktivované": *zde, teď, my, Praha...;* stupně aktivace u slov (zatím aspoň substantiv) vyskytujících se ve větách uvnitř jedné promluvy
(c) odvoz.: ve slovn. bude jen základní tvar, ale procedura tam najde i tvary odvozeného slova - viz v Otevř. otázkách
(d) Sentmod v koord. souvětích, pokud by nešlo řešit hned
(e) věty bez řídícího slovesa - viz úvod k 2.2.2 - aspoň něco z toho
(f) slovesa jako *zamýšlet, hodlat* atd. jsou hlavní slovesa s infinitivním (nebo větným: i *chtít, aby*) PAT; to se týká i fázových sloves jako *začít, končit*, a taky všech spojení se záporným infinitivem (*může tam nejít, nemůže tam nejít*).
(g) celý atribut FW by se měl projít, co z toho se dá se značnou pravděpodobností převést na funktory a synt. gramatémy, převést automaticky, s tím, že na příznakové hodnoty by se to opravovalo ručně;

2.2 Ruční převádění na tektogramatické syntaktické struktury

Pozn. Najdeme-li chybu v ATS, tam strom už neměníme, ale je třeba opravu registrovat; podobně u všech oprav.

2.2.1 Jak převádět morfologické gramatémy

Ve v.s. budou (kromě výjimky uvedené níž) jen ty hodnoty morf. gramatémů, které se získají automaticky. Některé hodnoty tedy budou zatím v neshodě s teoretickými požadavky.
Výjimky se týkají (pro v.s. provede student):

(a) spojení typu *má uvařeno*: oba uzly se stáhnou do jednoho, k němu se dá hodnota vidu RES (místo PROC): přitom rozlišit: *má oběd uvařen* - podle kontextu rozhodnout, jestli vařil sám, nebo pro něj uvařili; v obou případech se uzly spojí na *uvařit*.RES; podmět dostane funktor ACT, jestli vařil sám; jestli ne, dostane ADDR; čas bude podle pomocného slovesa; např.:

Honza.ACT/ADDR už uvařit.RES oběd.PAT
Honza.ACT/ADDR už uvařit.RES Gen.PAT
(ACT znamená, že sám uvařil, ADDR - uvařili mu; vybere-li se ADDR, bude Gen.ACT)

(b) přidělení rodu „bezrodým" zájmenům (*já, ty, my, vy, kdo, co*) i rodu a čísla zájmenu *on* a doplněným nulovým podmětům provede student (u *vy* se to týká i čísla, u zájmene *ona* jeho nulové podoby, čísla i rodu):

on: ANIM nebo INAN, *ona* SG.FEM nebo PL.NEUT
který.ANIM nebo INAN - pokud není užito adjektivně (např. *který hoch* bude mít rod jen u *hoch*, ale *všichni, kteří*.ANIM)
ti, kdo.PL.ANIM, *všichni, co*.PL.ANIM,
já, ty, my bude mít ANIM nebo FEM (INAN nebo NEUT snad leda v pohádkách ap.);
Přišli jsme --> my.ANIM.PL, *Přišly* --> on.FEM.PL;
každý z nás má *každý* bez rodu (tam je dán jen shodou), ale *my*.ANIM.
adjektivní zájmena a adjektiva dostanou rod jen, když jsou užita substantivně: *Nemocní leží v přízemí. Naši nejsou doma*;

Pro slovesné tvary jako dělal i *dělá* atd. - rod (upřesněný: ANIM/INAN, FEM/INAN) se přenese od slovesa k zájmenu podmětu (je-li homonymní jako *on*, *ony*, *ona*, má-li nulový tvar nebo je bezrodé),

(c) zvláštní postavení mají zájmena a adjektiva přivlastňovací:
můj, tvůj, svůj, náš, váš: nereflektuje rozdíl rodu (shody: *můj/má/mé*), jen ve vz.s. má rod od *já*: *Řekla jsem, že můj stůl je starý - můj* bude mít: *já*.SG.FEM.APP(nebo ACT aj.); rod vyznačuje všude student, číslo jenom u váš;

podobně:
jeho:SG.ANIM/INAN/NEUT (lomítko tu znamená „nebo" – rozhodne se podle kontextu),
její:SG.FEM,
jejich:PL.ANIM/INAN/FEM/NEUT, všechny mají lema *on*,
jehož:SG.ANIM/INAN/NEUT,
jejíž:SG.FEM,
jejichž:PL.ANIM/INAN/FEM/NEUT, všechny mají lema *který*.

podobně přivlastňovací adjektiva:
otcův, Karlův, matčin... - lema, rod a číslo (to bude vždy SG) bude odpovídat základnímu substantivu;

(d) číslovky a zájmena v konstrukcích typu *jeden z ..., každá z...* mají svůj rod (srov. *jedna z autorů, jedna z reprezentantů*).

Ve vz.s. se kromě toho zpracuje i:
(a) sekundární a transponované užití
(i) časů a vidu: praesens historicum dostane ANT, praesens pro futuro dostane POST, *pokvete, půjde, poletí* dostane vid PROC,

(ii) čísla u pomnožných *(nůžky, kalhoty)*: dostane SG nebo PL podle významu v daném kontextu: *(jedny) nůžky*: SG;

(b) kategorie ITER: ve vz.s. IT1 dostane jak věta jako *Když vejde do dveří, rozsvítí světlo,* tak i *vždycky rozsvítí světlo v 9 hodin*;

(c) Deontmod:
Ve vz.s. se modální slovesa (a negace) zpracovávají podle Buráňové (v Panevová, Benešová, Sgall 1971, s. 127) takto:

DEB: *muset, být nucen, nemoci ne-, neumět ne-, nedovést ne-*
HRT: *mít*
POSS: *moci* (ve význ. 'je možné'), *dá se*
PERM: *smět, moci* (kde = *mít dovoleno*)
FAC: *dovést, umět, moci* (ve význ. 'mít schopnost');
automatická procedura přiřadí FAC jen, kde je *umět, dovést*;
ve vz.s. se FAC dá i tam, kde není vyjádřeno modálním slovesem, ale jde o neaktuální schopnost (typ *Dítě už chodí, čte, Ta trouba dobře peče.*
VOL: *chtít, hodlat*

Pozn. 1: Spojení *je možné, je nutné...* jsou spojení lexikálních jednotek (se sponou).

Pozn. 2: Nepočítá se zatím se specifickým zpracováním kombinací modálních sloves (*může chtít* ap.); infinitiv bude zachycen jako PAT. Podobně u negace infinitivu: *může nechtít*.PAT.

Pozn. 3: Ani ve vzorovém souboru se zatím nepřihlíží k užití modálních sloves pro epistemickou (pravděpodobnostní) modalitu (*Musí tady někde být, To by mohl být Jenda).*
V základě odpovídá zpracování této tabulce:

	i = obj. okolnosti	i není a	i = a
debitive	musí	musí	musí
hortative	má	má	chce + inf.
possibilitive	může	může / smí	–
facultative	–	–	může / umí
i = initiator; a = actor			

(d) Sentmod ve vedlejších větách obsahových:
ve vz.s. bude i u závislého slovesa vedlejší věty obsahové po slovesech pravení (v užším smyslu, tj. kde si konkurují závislá otázka, rozkaz a oznámení), tedy např. *Řekl* (ENUNC), *zda/kdy/proč přijde* (INTER) (to i u *koho viděl, kam přišel* – u všech tázacích zájmen a příslovcí), *Řekl* (ENUNC), *ať přijde/aby přišel* (IMPER),
Řekl (ENUNC), *že přijde* (ENUNC),
Řekl (ENUNC), *kéž by přišli* (DESID).

(e) Quoted - QUOT: citovaná skupina slov - ve vz.s. se označí, když je v uvozovkách (třeba jednoduchých) a není to celá věta (pokud je v uvozovkách jedno slovo, dostane QUOT v automatické proceduře).

(f) duál: *nohama x nohami stolu* – budou 2 lemata:
*noha*1 (úd, s instr. plur. *–ama*), *noha*2 (u nábytku, *–ami*).

2.2.2 Jak přiřazovat funktory a syntaktické gramatémy

Úvodní poznámky

Postupujeme v dalším podle morfématických prostředků, kterými se funktory vyjadřují; probíráme tedy nejdřív koncovky pádů, pak předložky, podřadicí spojky a konečně funkce shody - v přívlastku, doplňku i ve vztahu mezi predikátem a podmětem.
Výrazové prostředky se syntaktickými funkcemi, tj. koncovky pádů a infinitivu (později popř. i přechodníků a syntaktických derivátů) budou zčásti převedeny na

funktory už automatickou procedurou (typické případy hlavních aktantů, tedy ACT, ADDR, PAT, taky PAT.PNREL); ostatní se převádějí ručně, **i ve v.s.**
V atributu funktor máme místo pro **druhou možnou hodnotu**: tam může být i otazník (pro nejistotu výběru prvního funktoru):

PAT a DIR1 – nejistota: PAT nebo ODKUD?
PAT a ? – asi PAT, ale nevím určitě
druhé místo se má užívat co nejmíň.

Nastane-li strukturní nejasnost na TGTS, např. *návrat Bojnického oltáře,* kde je výběr mezi (i) *oltář.ACT - se_vrací* a (ii) *Gen.ACT - vracet - oltář.PAT*, musí si anotátor zvolit řešení podle svého chápání textu.

Ještě několik poznámek:
Řídící sloveso věty dostane funktor PRED (jsou-li řídící slovesa koordinována, dostanou ho všechna).

Problémy spojené s valencí slovesa
(a) Valence u tzv. „jednočlenných vět slovesných": *jde (mi.ACT) o něco.PAT,* stejně *jedná se o, běží o; došlo k nehodě.ACT* jako *nehoda.ACT se stala; Otrnulo mu.*ACT.
(b) Sloveso „být" (i jako spona) má rámec (ACT) (PAT) - ve větách jako *Je pozdě.TWHEN, Něco.ACT je daleko.LOC, 5 minut.LOC chůze.APP* stejně jako *Je na zahradě.LOC* nemají uzly závislé na slovesu být PAT, ale příslušné volné určení.
(c) Sekundární „reflexivizace":
Někdo snížil počet (PAT) *z 10 000* (ORIG) *na 7000* (EFF)
Počet (ACT) *se snížil z X* (ORIG) *na Y* (PAT)
Někdo (ACT) *spojil něco/někoho* (PAT) *s někým/něčím* (ADDR)
Někdo (ACT) *se spojil s někým* (PAT)

Některé hraniční případy při přiřazování funktoru:
účtovat výlohy do výše (EXT), *účtovat výlohy ve výši* (MANN); *orientovat*$_1$ *se* ACT LOC, *orientovat*$_2$ *se na co* PAT, *orientovat/zaměřovat* ADDR (co) na co (PAT), *jednat*$_1$ ACT = konatel, *jednat*$_2$ = ACT ADDR (s někým) PAT (o čem), *jednat*$_3$ PAT (s kým) = zacházet.

K časovým funktorům
Jako nové časové funktory jsou přidány:

temp. from when	TFRWH	ze kdy: *Zbylo od Vánoc cukroví. Z dětství si nepamatuji nic. Vstupenka z pátku...*
temp. to when	TOWH	na kdy: *Přeložil výuku na pátek. Demonstrace je svolána na šestou hodinu.*
temp. how often	THO	jak často? *často, mnohokrát*

za jak dlouho není zvláštní funktor ani gramatém, je to kontextová varianta *jak dlouho* při komplexním (perf.) vidu: *psal ten úkol dvě hodiny, napsal ten úkol za dvě hodiny.*
TSIN odkdy? sem patří i složené spojky: *od-té-doby,-co*, i *od-těch-dob, od-toho-času,-kdy*

Věty bez řídícího slovesa
funktory DENOM, VOC, PARTL a EV:
Je-li na vrcholu stromu v ATS (pod #) něco jiného než určité sloveso (VF, tj. osobní tvar), postupujeme ve vz.s. i ve v.s. takto:
(a) vrcholem je N v nominativu – dostane funktor DENOM;
(b) vrcholem je N ve vokativu – dostane funktor VOC;
(c) vrcholem je citoslovce nebo větná částice (ano, ne) – dostane funktor PARTL;
(d) v ostatních případech dodáme uzel (asi vždycky nad ExD) s funktorem EV a s lematem Emp, případně Dash nebo Colon (viz výše 1.2.b)); pokud v analytickém stromě je pod # víc hran, nadřadí se jim uzel s lematem Emp (=empty verb) a funktorem EV, slova pod ním už mají „normální" ohodnocení. Bude-li dodán uzel s lematem Emp, má tento uzel vždy vyplněnu hodnotu ELID.

V případech jako *Požadovat vyšší úroveň* – je vrcholem stromu uzel s lematem Emp a s funktorem EV, *požadovat* má funktor ACT.

např.: *Nač spěch?*

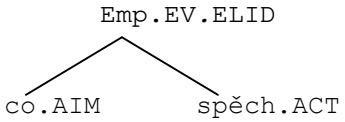

Je-li pod # koordinace nebo apozice, týká se tento postup (tj. (a), (b), (c)) jednotlivých složek koordinované nebo aponované konstrukce.
Místo ExD je vždy třeba doplnit funktor podle toho, jak daný uzel závisí na svém nově doplněném uzlu řídícím: Nom bude zpravidla ACT, Akuz. bude PAT atd. Je-li uzel s ExD N ve vokativu, dostane funktor VOCAT a zaznamená se jako aponovaný se zbytkem věty.

Apozice
má jako lema u spojky Comma (je-li místo spojky jen čárka), Dash (za pomlčku), Brackp (za dvojici závorek) nebo spojovací výrazy *tj., tedy, či(li)*.

Přímá řeč
dostane funktor PAT nebo ACT, podle vztahu k slovesu pravení:
Řekli: Nechoď.PAT *tam!* – ale *Ozvalo se: Nechoď*.ACT *tam!*

Jednotlivé gramatémy pro přímou řeč se doplňují takto:
(a) jsou-li uvozovky na začátku věty (klauze) i na konci -> gramatém DSP (pouze k vrcholu)
(b) jsou-li uvozovky jen na začátku věty (klauze), nebo jen na konci -> gramatém DSPP (pouze k vrcholu)
(c) je-li část přímé řeči mimo uvozovky -> gramatém DSPI (ke všem uzlům).

Jako sloveso pravení chápeme i *usmál se, ušklíbl se* ap.;
když je přímá řeč bez slovesa pravení, doplní se Emp s funktorem EV.
Příklady jako „Přijdu zítra," řekl Jirka, „protože ..."
se rozbírají jako: Jirka řekl: „ Přijdu ..."

K číslovkám
automatická procedura převede *pět* ap. na přívlastky, viz odd. 2.1 (x); naproti tomu jako substantiva, na nichž závisí kvantitativní údaj, zůstanou: *milión,* i *sto, tisíc* (*s celým stem lidí, byly tam tisíce* (pl.) *lidí*, *trocha/u,* tj. *sto* ap. je řídící, počítaný předmět je závislý s funktorem MAT. Jen ve vz.s. se spojení jako *se sto lidmi, s trochu/trochou lidmi* (pokud by se vyskytly) rozbírají jako *s pěti lidmi*.

K tzv. odkazovacím slovům
zájm. *to*, pokud odkazuje k vedlejší větě adverbiální nebo obsahové, tj. ne vztažné - uzel se ruší ve vz.s. i v.s. (skryje se klávesou H); na slovesu řídící klauze závisí sloveso klauze vedlejší, to dostane příslušný funktor (co je tu v [...], to se vynechá):
Přemýšlel [*o tom, že*] *přijde*.PAT
Zajímavé bylo [*to, že*] *přišla*.ACT
Bavil se [tím, že] přišla.MEANS
Udělal něco [proto, aby] přišla.AIM

ale u vztažných klauzí je odkazovací slovo skutečným zájmenem, na kterém sloveso klauze závisí jako RSTR, DES ap.: *Vypravoval o těch, které tam potkal.*

někdy je třeba při homonymii se rozhodnout:
Přemýšlel o tom, kdo přijde - buď to znamená „o člověku, který přijde", a vztažná klauze závisí na odkazovacím zájmenu, nebo to znamená „přemýšlel o otázce, zda přijde ten nebo onen..." - obsahová klauze závisí na *Přemýšlel* jako PAT;

slova *tam, odtud, tudy* mají vždycky svůj uzel a funktor (LOC nebo DIR3); závislá místní klauze může mít různá vztažná příslovce (*kde, kam, odkud, kudy*); sloveso vztažné klauze, na kterém tato příslovce závisejí, má funktor RSTR (pokud se nenajde jasný důvod pro jiný funktor; např. *dívala se tam*.DIR3, *odkud*.DIR1 *ses ozval*.RSTR).

K funktorům u substantiv

kde je to vhodné, nebát se dát substantivu „slovesné" funktory: *kabát do deště* (DIR3), *chata v lese* (LOC), *kapky na trávení* (AIM), *názor/návod na co* (PAT), *dopis matce* (ADDR), *dopis pro matku* (BEN), *román (od) Tolstého* (ACT), *otcův* (APP) *román od Tolstého* (ACT), *Rodinova* (ACT) *socha Balzaca* (PAT), *královnina* (APP) *socha Shakespeara* (PAT) *od Brancusiho* (ACT), *Masarykův* (PAT) *portrét... Centrum V. Mathesia* (APP).
Případy, kdy subst. nemá ACT, ale má PAT: zatím *příklad čeho, případ čeho, otázka čeho; certifikát na co, clo (na komodity), embargo na co, poplatek za co, sazba za co*. Dva aktanty (PAT a EFF) je např. u *cena vstupenky (PAT) za dospělého (EFF)*. ACT je v jejich rámci jako fakultativní.

Dějová substantiva se chápou „lexikalisticky", jako lexikální derivace, a netransformují se do závislé predikace, ale zčásti mají obligatorní aktanty jako sloveso, takže se u nich ve v.s. doplňují elipsy (i v pozici 'control' se k nim doplňuje Cor, viz odd. B.3 v kapitole 2.5)

K valenci podstatných jmen:

(A) **Dějová substantiva**: v principu sdílejí rámec základového slovesa, jejich ACT (pokud není Gen) má formu Instr (*ošetření lékařem)*, Gen (popř. jeho varianty Adj_{poses}) nebo *od+Gen*: *ošetření lékaře/lékařovo ošetření, ošetření/pomoc od lékaře.*

(B) **Jména konatelská**: nemohou mít ACT (ten je „pohlcen" sufixem *-tel/-ač* atd.), podle struktury jejich rámce je lze dělit na
(i) čistá: mají obligatorní PAT (*učitel tance, předkladatel zákona, vyznavači metalu, zástupce ministerstva, pisatel...*)
(ii) PAT je možný, ne nutný (*překladatel, spisovatel, autor, režisér, prodavač,...)*
(iii) nemohou mít PAT, čistý název profese ap. (*nakladatel, sazeč, kovář, kupec*)

(C) **Jména artefaktů** (protože jsou to jména výsledků, nemají EFF): **fakultativně** mají ACT, PAT i ORIG. ACT může být vyjádřen Gen/Adj_{poses}/od+Gen, ORIG je vyjádřeno od+Gen. PAT je někdy vyjádřen formou o+Lok, jindy formou Genitivu:
PAT (o+Lok): román, báseň, balada, dopis,...
PAT (Gen/Adj_{poses}): portrét, obraz.
U obou podskupin Genitiv a Adj_{poses} mohou vyjadřovat také APP.

ACT mohou mít i taková jména artefaktů jako je *budova, kusy nábytku, kusy oděvu* ap. *(Gočárova.ACT stavba*, ale *Gočárovo/Priessnitzovo sanatorium* je APP, je to na jejich počest). ACT je u artefaktů *pouze* fakultativní (*Vezu si s sebou tři romány, Mám v pracovně čtyři židle* - není ACT).

(D) Zřídka subst. nemá PAT, ale **má ADDR** (mohou mít ovšem ACT): *dárek mamince, dopis rodičům, věnování příteli* (PAT je „pohlcen" typem derivace, co je darováno, je dárek atd.).

Další otázky valence substantiv:
(a) *Obchod s něčím* i *něčím* je PAT (ale jen u druhého případu - bezpředložkového – je ve vz.s. i ACT)
(b) *cena za benzín* i *benzínu* je PAT
(c) *expert/odborník na co* – PAT
(d) *letenka za 5000 Kč* – SUBST.

K nepravým předložkám

Pro řadu nepravých předložek asi budou nutné nové funktory; ve vz.s. snad bude dobré je postupně zavádět; ve v.s. se za nepravé předložky pokládají ty složené výrazy, které najdete zde v odd. 2.2.2.2 (odchylky, zejména v pojetí ATS a uvedeného oddílu, prosíme shromažďovat)

Syntaktické gramatémy

budou důsledně vyplněny jen ve vz. s. Automaticky se vyplní pouze v některých případech u funktorů ACT a PAT (srov. výše 2.1 (xiii) a (xvi)). Ostatní se vyplňují manuálně ve vz.s. - NIL, vyplněné automatickou procedurou, se změní na sekundární hodnotu (např. WOUT, BEF), kde je třeba; místo syntaktického gramatému u Loc a Dir píšeme ve vz.s. (českou) předložku malými písmeny s indexem podle tabulky z odd. 1.2 d) (ii), lineárně zapsaným; přitom se bude kontrolovat sekundární užití předložek atd., tedy např. *na Smíchově* dostane předložku V, ne NA.

K frazémům

Frazém se označuje PHRi, kde i je 1 u všech složek prvního frazému ve větě, popř. 2 (u druhého frazému v téže větě) atd. Uvnitř PHRi je možné mít i složku bez funktoru (s NIL), závislou na hlavní složce frazému, která funktor má: *křížem*.MANN *krážem*.NIL; frazém sám (jeho hlavní složka) mívá funktor MANN nebo jiný; to je třeba zvažovat a postupně pak utřídit.

Ke koordinaci

Při koordinaci se **spojka** zapisuje jako **lema**, druh koordinace jako **funktor**; je třeba rozlišit mezi CONJ a GRAD u spojek *i, ani*, např. *muži i*.CONJ *ženy*; *přestupky, ani*.GRAD *zločiny*; tam, kde *i, ani* nespojují dva členy (nebo věty), jde o RHEM: *Byly tam i ženy; Netrestají ani zločiny.*

Ve v.s. se syntaktické gramatémy ručně vyplňovat nebudou, zůstane tam zatím NIL nebo ???.

2.2.2.1 Koncovky (pády, infinitiv, příslovce)

Jako primární funkce (zde: p) se chápou **bezpříznakové** případy, u kterých nejde o omezení na určitou třídu kontextů; ostatní funkce jsou ilustrovány typickými příklady s kontextovými měřítky předběžně odhadnutými; u většiny těchto sekundárních funkcí další výzkum asi potvrdí, že jsou omezeny lexikálně (frazeologicky) a že tedy bude možné sepsat kontexty, které je připouštějí.

bezpředložkové pády:

Nom – p. **ACT**; i *(Nač) ten spěch*;
ID – *parník Hradčany, pojem čas(u)*;
kritérium: Gen. nebo nesklonný Nom.
PAT - po sponě: *je učitel; je mladý;*
COMPL – *vrátil se nemocný*, i *šli jeden*.COMPL *za druhým*, viz 2.2.2.4

Gen – p. **APP**(urtenance) – *klobouk mého bratra; střecha domu; předseda (tajemník, sekretariát) Aliance, nerozhodnost mnoha lidí; Centrum V. Mathesia*
kritérium: význam je podobný jako 'patřící (k)';
RSTR – *krasavice vysoké postavy*
kritérium: jaká?;
ID – *pojem čísla; otázka laickosti; trest smrti*
kritérium: 'pojem (otázka, trest), o který jde, je 'číslo' (laickost, smrt)', respektive 'číslo' je druhem (popř. exemplářem) 'pojmu' atd.;
MAT – *sud prachu; série omylů;*
ACT – *vznik světa, román Jáchyma Topola* (co, kdo vznikl, napsal, provedl); *knih (těch, kteří...) je pět* (jako *knihy jsou čtyři);*
ACT.GPART – *Vody ubývá.*
ACT.GMULT – *Tam bylo knih!*

PAT – *stvoření světa; pomník T.G.Masaryka; bál se toho, že zaprší* (*zaprší* je PAT k *bát_se*, *toho* se vynechá, viz výš v 2.2.2 – Úvodní poznámky, k tzv. odkazovacím slovům); u *bát se, aby ne* bude PAT bez negace!
PAT.GMULT – *Ten měl knih!*
TWHEN.NIL – *toho dne; roku 1994; každého pátku;*
CPR.DFR - *Jitro je rozumnější večera;*

Pozn.: Pozor na homonymii Genitivu po subst. *otázka/problém: otázka laickosti* je ID, *otázka jeho ubytování u nás* je dvojznačné - ID/PAT (ID spojená s jeho ubytováním, PAT zda ho ubytujeme); *otázka existence Boha* je (spíše) PAT (zda existuje...).

Dat – p. **ADDR** *dát, koupit, psát komu co;* i *dárek sestře, dopis kolegovi; divit se tomu, že svítá* – viz výš v 2.2.2 – Úvodní pozn., k tzv. odkazovacím slovům; podobně u dalších pádů;
BEN *spravit někomu kolo* (= „pro někoho, ve prospěch");
pomník padlým;
PAT *vyučování angličtině*
ETHD („dativ sdílnosti") *Děti nám nechodí včas, Já ti mám knih!*)

Ak – p. **PAT**
THL – *spal celou noc; pobyl tři týdny; počkej okamžik;*
běžel tu trať tři hodiny
TWHEN.NIL – *Stalo se to ten den; každou hodinu* (není to THO, protože *„jak často"* je tu vyjádřeno lexémem *každý*);
EXT – *vysoký šest stop; stojí dvacet korun; platí málo;*

Vok – je-li pod vrcholem (#) uzel s N (A, Pron) ve vokativu, dostane funktor **VOC**
- *Ty*.VOC *nešťastná*.RSTR*!*;
- je-li N(A) ve vokativu řídícím slovem přímé řeči, dostane funktor podle vztahu k slovesu pravení (obvykle PAT) a k němu syntaktický gramatém VCT *Volali: Jirko!*;
- je-li ve vokativu (v jiném postavení) uzel s ExD, dostane funktor **VOCAT** a zaznamená se jako aponovaný se zbytkem věty: *Jirko, podej mi to!*.

Lok má vždy předložku, probírá se v odd. 2.2.2.2

Instr – p. **MEANS** *jet tramvají, krájet nožem*
- **ACT** *byl učitelem pokárán*
- **PAT.PNREL** *je učitelem,*
- **PAT.NIL** *stal se učitelem, jevil se roztržitým, hrozit válkou*
- **DIR2** *jít lesem*
- **TWHEN.NIL** *časem se to hodí; chvílemi; každým okamžikem*
- **THL** *Dnem i nocí dlí u lože dítěte*
- **MANN** *podívat se úkosem, opakovat šeptem,*
- **CPR.NIL** *Krev se řinula proudem*
- **CAUS** *rozplývat se štěstím; rozstonat se chřipkou*
- **REG** *rodem Jihočech; rovnat se komu čím*
- **CRIT** *řídit se zásadami* (CRIT je tu obligatorní)
- **EFF** *nazvali ho utrhačem, zvolili ho předsedou;*

infinitiv – p.**PAT** *rozhodl se; snaha;*
i u fázových sloves jako *začít, končit*, a taky u všech spojení se záporným infinitivem: *může tam nejít, nemůže tam nejít* (jen z čistě modálních sloves se automaticky udělá hodnota modality, zůstane jen uzel významového slovesa)
ACT *Jít tam znamená...; nelze chodit pozdě*
PRED imperativní infinitiv (*Nemluvit!*); ve vz.s. se doplní i gramatémy podle kontextu)
COND *Nebýt vás, nebyl bych tady*

INTT *šel se koupat, poslali ho pást krávy* (liší se od AIM: *aby* – je těsněji spojen s řídícím slovesem, mohou být vedle sebe a nedají se koordinovat: *šel nakoupit, aby měli co jíst;* liší se podobně i od **DIR3** *do – šel na houby do lesa*)
RESTR nezbývá nic.ACT.ELID, než.RHEM odejít.RESTR;

příslovce - viz seznam v Příloze A;
kritérium: zkoušet otázky – nejen *jak*, ale:
jakým způsobem: **MANN,**
s jakým cílem: **AIM,**
s jakým účinkem: **RESL,**
v jaké míře: **EXT** atd.;
z velké části jde o **MANN**; příklady:
p. **MANN**: *dobře, česky, právnicky, lexikálně...*
LOC, **DIRn**... – *tady, tam...*
THO často, zřídka, dvakrát, mnohokrát
TWH a jiné časové - *teď, odedávna,...*
EXT – *velmi*,
PREC – *spíš* (ačkoli má AuxY!), *spíš_než* CPR.DFR
REG – *příjmově, národnostně*
CAUS – *proto, schválně*
RESL – *slavně, skandálně, zřetelně, viditelně*
(kritérium: „takže to bylo...“)
ATT – *bohužel, radostně*
RHEM – *jen(om), i* (pokud nespojuje klauze), *také/y, právě, zejména, především, trochu, takřka*

2.2.2.2 Předložky (pravé i nepravé)

Ty nepravé předložky, které zatím na analytické rovině nebyly zachyceny, bude nutné zpracovat později, s frazeologismy, asi bude třeba dodávat další funktory a synt. gramatémy. Ty, které se už zachycují, zpracovává A. Böhmová do podoby obdobné primárním předložkám. Ve v.s. i vz.s. je třeba skrýt uzel předložky klávesou pro připojení předložky.
V pozici syntaktického gramatému zapisujeme předložku malými písmeny (viz *blízko, do, na* atd.).
během TPAR
bez ACMP.WOUT:
bez brýlí, *bez toho*, *že by (aby)*
– viz výš v 2.2.2 – Úvodní pozn., k tzv. odkazovacím slovům; podobně u dalších předložek;
ATT *bez obalu*
bez_ohledu_na REG.WOUT
bez_zřetele_k REG.WOUT
*blízko p.*LOC.blízko *Jsou blízko nás*
DIR3.blízko *Položil to blízko vázy.*
DIR2.blízko *Prošli blízko Chrudimi.*
cestou MEANS *cestou experimentů*
co_do REG.NIL *co do výsledku*
díky CAUS *díky pomoci*
dle – viz *podle*
do p. DIR3.v
TTILL *(až) do pádu Říma*
EXT *do posledního místa*, *do krve*, *do sytosti*, *do krajnosti*
EFF *roztáhnout se do elipsy*, *vyrůst do velkých rozměrů*
REG.NIL *Sbor je do počtu slabý*
RESL *opálená do hněda*
PAT *zamilovat_se*, *začíst_se*, *dát_se*
doprostřed čeho DIR3.uprostřed
dovnitř čeho DIR3.v
k p. DIR3.u
LOC.u *ke konci stránky*
TWHEN.AFT *k večeru, k 15. říjnu*

EXT.APPX *Bylo nás ke stu;*
EXT.NIL *zmučená k nepoznání;*
PAT *k jízdě nezpůsobilý; povolat/chystat se k boji;*
náklonnost, odpor, vůle k
REG *právo k nemovitostem*
AIM *voda k pití; probouzí/podněcuje/přispívá/volá k odpovědnosti*
ATT *k mé radosti, lítosti, k plné spokojenosti*

kolem p. LOC.kolem *Jsou všude kolem nás.*
DIR2.kolem *Prošli kolem nás.*
TWHEN.APPX *kolem poledne;*
ACT.APPX *přišlo kolem třiceti lidí*
PAT.APPX *přinesli kolem dvaceti lahví; váží to, stojí to kolem; bylo jich*.ACT *kolem padesáti*.PAT.APPX

kromě RESTR *všichni kromě tebe;*

kvůli CAUS

mezi co DIR3.mezi1 *Dal to mezi ty drobnosti.*
DIR3.mezi2 *Dal to mezi stůl a gauč.*

mezi čím LOC.mezi1 *Byli mezi sebou;*
DIR2.mezi1 *Prošel mezi lidmi;*
LOC.mezi2 *Byl mezi dvěma ohni.*
DIR2.mezi2 *Prošel mezi Scyllou a Charybdou.*
TWHEN.INTV *Stalo se to mezi pátou a šestou.*

mimo p.LOC.mimo *působí mimo Prahu*
DIR2.mimo *Prošel mimo tebe;*
RESTR *všichni mimo tebe;*

místo SUBST *místo tří přišli jen dva*

na co p.DIR3.na *dal to na stůl*
DIR3.v *na Spořilov; na schůzi;*
TFHL *přijel na tři dni; práce na rok;*
MANN *zavřít na klíč, nabarvit na růžovo*;
PAT *zapomenout nač; čekat, ptát se, odpovědět, chystat_se nač; návrh, reakce na; to je na rozvod*
EFF *rozsypat na prach, rozbít na kousky; učesat vlasy na drdol*
RSTR *dům na spadnutí, opravy na počkání*
ACT.APPX *bylo nás na sto*;
EXT.APPX *přivedli jich na dvě stě*
EXT.NIL *zaplatit na halíř;*
INTT *Šel na jahody, na nákup, na procházku, na trávu, zůstat na večeři, pozvat na oběd;*
REG *úrodný na ovoce, na počet málo, štědrý na sliby*
CAUS *zemřít, zpívat na povel, otevřít na žádost, na zaklepání, na návrh, na popud*
AIM *kapky na trávení;*
TWHEN.NIL *na Štědrý den*
TOWH (na kdy) *Přeložil výuku na pátek.*
Demonstrace je svolána na šestou hodinu.

na čem p. LOC.na *na stole*
LOC.v *na Spořilově, na schůzi;*
TWHEN.NIL *na úsvitě; na konci;*
MEANS *jet na žebříňáku; objasnit na příkladu*
REG.NIL *prospívat na duchu; přibývalo mu na lačnosti; ochromnout na všech údech, pomatený na smyslech; klesat na mysli; získat na vážnosti;*
PAT *lpět, záviset, trvat na názoru;*
INTT *byl na jahodách; na kurzu, na prázdninách*
(LOC může být vedle toho, nedají se koordinovat: *byla na prázdninách u babičky*)

nad co p. DIR3.nad
CPR.DFR *nad slunce jasnější* (u komparativu)
EXT *nad jiné milý člověk* (u pozitivu adjektiva)

nad čím p. LOC.nad
DIR2.nad *Trať se vine nad řekou.*
CAUS *naříkat, zoufat nad něčím, zaradovat se nad;*
PAT *vládnout, vítězit, zamyslet_se;*

naproti LOC naproti *stojí naproti nádraží;*
DIR3.naproti *dej to naproti*
DIR2.naproti *cesta se vine naproti svahu*
napříč čeho DIR2.nad
na_rozdíl_od CPR.DFR
následkem čeho CAUS
na_úkor čeho BEN.AGST
na_vrub koho BEN.AGST
navzdory čemu CNCS
na_základě NORM *na základě dohody*
na_způsob CPR
nedaleko čeho viz *blízko*
nehledě_k CNCS
nezávisle_na čem REG.WOUT
o co p. DIFF *větší o;*
PAT *opírat_se oč;*
MANN *běžet o závod;*
MEANS *brousit nůž o kámen, zazvonit lžičkou o sklenici, mrštit talířem o zem, spálit se o kamna;*
o čem TWHEN.NIL *o Velikonocích;*
PAT *mluvit o, dohadovat se o, říkat o* (*že...* je EFF),
mluvili o tom_že (PAT)
vypravovat (psát) o kom (PAT) *povídku* (EFF), *že* (EFF
MANN *jít o holi; žít o bramborách;*
RSTR *báseň o čtyřech slokách, kružnice o poloměru;*
od p.DIR1.u, včetně *ustoupit od; odvrátit, upustit od* (široké chápání směrovosti i u přenesených užití - *ustoupit od myšlenky* jako *od zdi*, *odvrátit od záměru* jako *od zdi);*
TSIN *od soboty;*
MANN *od oka; dům od domu;*
AIM *od toho jsou jiní;*
CAUS *dát od cesty; ruka bolí od...;*
ORIG *odvozovat původ od...; očistit, rozlišit, rozeznat od...; pozdrav od...;*
ACT u pasíva, rezultativu a dějových subst. *namalováno od, malba od, má uvařeno od mámy*;
TFRWH *zbylo od Vánoc cukroví; cukroví od Vánoc;*
od_do DISJ s lematem „od_do" *od hlavních bodů do nejmenších detailů*
od_přes_do DISJ s lematem „od_přes_do" *od hlavních bodů přes příklady do nejmenších detailů*
od_po DISJ s lematem „od_do" *od hlavních bodů po nejmenší detaily*
ohledně čeho REG.NIL
okolo p.LOC.kolem *Jsou všude okolo nás.*
DIR2.kolem *chodit okolo domu;*
TWHEN.APPX *okolo druhé hodiny;*
EXT.APPX *okolo dvou set*
oproti viz *proti*
po co DIR3.u *Voda sahá po kolena; bořit_se po...;*
TPAR *po tu chvíli;*
TTILL *až po tu chvíli;*
LOC.na *po mnoho kilometrů*
EXT *zamilovat_se po uši*
po čem p.TWHEN.BEF *po jeho příchodu*
TWHEN.NIL *po večerech, podruhé* (odpovídající na otázku *Pokolikáté?*)
THO.BEF *po každém dešti;*
LOC.na *viset po boku; kantorovat po mnoha městech;*
ACT.DISTR *Každou hodinu přišlo po dvou koledních*
PAT.DISTR *dal dětem po dvou jablíčkách*
PAT.NIL *touha, žízeň, pátrat, dychtit, ohlížet_se po;*
DIR2.v *jezdí po Čechách;*
DIR3.na *házet po kom kamením;*
MANN *po špičkách; po dobrém; po hlavě; po očku;*
po venkovsku ustrojená, po domácku, po anglicku, po vojensku

ORIG *tvář poďobaná po neštovicích; jmenovat se po; jméno po; penze po manželovi; vdova po řediteli;*
HER *kabát po otci, dědit po;*
ATT *po pravdě*

poblíž viz *blízko*

pod co p. DIR3.pod
EXT *pod obraz; pod psa;*

pod čím p. LOC.pod
DIR2.pod *tunel vede pod...;*
MANN *prodat pod rukou; pod trestem...;*

podél viz *podle*

podle p.NORM *podle pravidel, pravítka, rady, jména, barvy pleti, módy, abecedy...;* (tj. pomůcka, norma; podle čeho se řídíme)
CRIT *podle něho, podle jeho názoru; poznat, posuzovat, rozlišovat podle obleku; podle všeho* (tj. 'vypadá na' ap., původ názoru)
COND *podle možnosti;*
LOC.kolem *podle/podél potoka leží vesnice;*
DIR2.kolem *podle/podél potoka vede cesta;*

po_dobu čeho THL

po_linii čeho MEANS

pomocí MEANS

po_stránce REG.NIL *po stránce právních předpisů*

postupem TWHEN.NIL *postupem času*

po_vzoru NORM *po vzoru Norů*

pro p. u INAN subst.: AIM – *natáhnout se pro; byl pro smích;* ale i *jít pro lékaře;*
p. u ANIM (taky u názvů institucí, kolektivů ap., někdy u abstrakt: „ve prospěch"): BEN.NIL *udělat co pro koho;*
TFHL *pro tu chvíli;*
REG *pro koně má oči;*
CAUS *zatknout pro; pro co zapomenout nač;*

pro_případ čeho AIM *pro případ potřeby*

prostřed čeho viz *uprostřed*

prostřednictvím MEANS

proti p.BEN.AGST *mluvit proti...;*
PAT *protestovat, bouřit se, vystupovat;*
LOC.naproti *leží proti oknu;*
DIR2.naproti *projít proti radnici;*
DIR3.naproti *postavit proti oknu;*
CPR.DFR *proti tobě je starý;*
REG.NIL *imunní proti;*
CNCS *proti očekávání; proti všem zásadám;*

průběhem čeho TPAR *průběhem času (léta) nastaly změny;*

před co p. DIR3.před

před čím p.LOC.před – i *tykat mu před lidmi;*
PAT *varovat, prchat, ostýchat_se;*
DIR2.před *projít přede dveřmi;*
TWHEN.AFT *před hodinou;*
THO.AFT *před každým deštěm*

přes p.DIR2.v
TPAR *přes celé léto se tam nedostal;*
CPR.DFR *přes dvacet* - 'víc než'
CNCS *přes své dobré vychování; přese všechno;*
LOC.přes *bydlí přes dvůr;*
přes ve spojení „od...přes..do" viz předložka „od" výše

při p.COND *při nedostatku;*
LOC.u *při dveřích;*
CNCS *při vší opatrnosti;*
TWHEN.NIL *při práci, při nemoci*

přihlíže_k REG.NIL

přiměřeně čemu NORM

při_příležitosti TWHEN.NIL

s čeho DIR1.na

s čím p.ACMP *chodit s klukem* i *chodit s holí; s úctou, s povzdechem, se zdravou*

kůží;
ADDR *dohodnout se s kým*.ADDR *na čem*.PAT, *souhlasit s*
PAT u těch zvratných sloves, která jiný PAT nemají (*seznámit_se* aj.),
viz odd. 2.6.B;
MEANS *dělat s lopatou;*
REG *s tím neměl štěstí;*
CPR *s léty přibývají zkušenosti;*
ATT *s radostí, s odporem, s úžasem*
se_zřetelem_k,_na REG.NIL
skrz co DIR2.uvnitř
s_ohledem_k,_na REG.NIL
soudě_podle čeho CRIT *soudě podle táty; podle šatů;*
stran REG.NIL *jednat stran dodávek;*
s_výjimkou čeho RESTR
u čeho p. LOC.uvnitř
COND *u vědomí čeho*
úměrně_k čemu NORM
uprostřed p. LOC.uprostřed *uprostřed náměstí;*
TWHEN.uprostřed *uprostřed léta;*
u_příležitosti TWHEN.NIL
uvnitř čeho LOC.uvnitř
v co TWHEN.NIL *v neděli;*
DIR3.v *uvést v pohyb;*
EFF *změnit v; vyčesat vlasy v drdol; rozdělit co ve skupiny;*
PAT *věřit ve vítězství, propuknout v pláč*
v čem p.LOC.v
TWHEN.NIL *v minulém století*
MANN *žít v souladu; nadávat ve všech řečech;*
COND *v tom případě*
REG *písmo v své úhlednosti vynikající*
PAT *utvrzovat koho* (ADDR) *v čem* (PAT); *vynikat v čem*
ATT *ve skutečnosti*
v_čele + Genitiv ACMP.NIL *v čele společnosti*
v_čele_s ACMP.NIL *v čele s předsedou*
včetně čeho ACMP.NIL
v_duchu čeho NORM
v_důsledku čeho CAUS
vedle p.LOC.vedle *bydlí vedle mě, šel vedle mě;*
DIR3.vedle *položit co vedle čeho;*
DIR2.vedle *vedle našeho domu vede cesta;*
RESTR *vedle historie studovala češtinu; vedle nenávisti i sympatie...*
ve_prospěch čeho BEN.NIL
ve_shodě_s NORM
ve_smyslu čeho NORM
koho CRIT
ve_srovnání_s CPR.NIL
ve_světle NORM
ve_věci čeho REG.NIL
vinou koho, čeho CAUS
vlivem CAUS
vně čeho LOC.mimo
v_období čeho TWHEN.NIL
v_oblasti čeho LOC.v
v_oboru čeho LOC.v
v_osobě koho MEANS
v_podobě čeho MANN
v_poměru_k REG.NIL
v_porovnání_s CPR.NIL
vprostřed viz *uprostřed*
v_procesu čeho TWHEN.NIL
v_protikladu_k CPR.AGST
v_průběhu čeho TWHEN.NIL ('kdy') *stalo se to v průběhu cesty*
TPAR ('během', tj. v celém průběhu) *dělo se to v průběhu cesty*
v_rozporu_s BEN.AGST

v_souhlase_s NORM
v_souladu_s NORM
v_souvislosti_s ACMP.NIL
vůči komu, čemu REG.NIL
vyjma co, čeho RESTR
v_zájmu čeho AIM
koho BEN.NIL
v_zastoupení SUBS
v_závislosti na CRIT
vzdor čemu CNCS
vzhledem_k REG.NIL
z p.DIR1.v i *mluvit ze zkušenosti, probudit se ze spánku, obvinit, zkoušet, usvědčit* (zevnitř, i abstraktně)
DIR1.na *z povrchu, ze zdi* (z/s povrchu);
DIR1.v *jeden z chlapců; včera zvolili tři členy výboru z pěti, příští týden zvolí zbývající dva*
DIR1.mezi.1 *nejlepší z lidí, zvolili pět členů výboru z deseti kandidátů*
ORIG *vyrobit, ušít z, žít z práce;*
PAT *sestávat z, skládat se z;*
TFRWH *z pátku; z dětství;*
CAUS *ze sympatie, z přinucení, strach z...;*
MANN *ze všech sil, z doslechu, ze široka*
za co p. DIR3.za *položit, dát za skříň;*
CAUS *za zásluhy, trest za;*
MANN *chytat, vzít za kliku, tahat za vlasy;*
PAT *přimlouvat_se za; pykat, trpět, vyznamenat koho*(ADDR) *zač; mstít se komu*(ADDR) *zač,*
SUBST *dát, prodat za, za otce jednal strýc, platit za;*
EFF *zvolit koho* (PAT) *za, vydávat, pokládat, považovat, co (PAT) za; vyměnit co (PAT) za; uložit za úkol*
COMPL *jít za svědka* ('jakožto');
TWHEN.BEF *přijde za týden, bude tam za hodinu;*
THL *napsal to za dvě hodiny* (jen u dokonavého slovesa);
TPAR *za celou hodinu* (tj. 'během')
za čeho TPAR *za deště* (u nedokonavého slovesa);
TWHEN *psal* i *napsal to za minulého ředitele; za krále Jiřího*;
za čím LOC.za *ležet za;*
DIR2.za *procházet za plotem;*
DIR3.za *odjet za manželem, dívat se za, chodit za děvčetem;*
za_příčinou CAUS
zásluhou CAUS
za_účelem AIM
ze_stanoviska REG.NIL
ze_strany ACT u pasíva *ze strany dodavatele bylo účtováno...*
ORIG u aktiva *ze strany dodavatele jsme dostali...*
z_důvodu CAUS
z_hlediska REG.NIL
znad DIR1.nad
zpod DIR1.pod
zpoza DIR1.za
zpřed DIR1.před

2.2.2.3 Podřadicí spojky a spojovací výrazy

Připomeňme, že *ať, co, kdy, sotva* nejsou vždycky spojky!
Ani *protože, když, jenže* aj. se nechápe jako spojka, když uvádí celou větu, tj. když nespojuje dvě klauze - pak je chápeme jako člen závislý na slovesu, s funktorem PREC.
Uvádíme tu i spojky často považované za podřadicí, které ale chápeme jako vyjádření funktoru CSQ (protože nemohou být na začátku souvětí - to je nejbezpečnější kritérium souřadnosti).
a_proto, a_tak, a_tedy CSQ (důsledek, funktor pro koord.)

aby p.AIM *šel tam, aby;*
PAT *její snaha, aby se líbila; chtít, aby; možnost, aby byl vrácen majetek*
ACT *je směšné, aby; je možné, aby*
COMPL jen s negací *Sotva kdy kolem toho jde, aby to neviděl* – tam, kde = *aniž* (tj. není-li to účel).
ač(koli/v) CNCS
aniž COMPL a Neg u slovesa:
šel, aniž (by to) viděl = šel, přičemž neviděl
ať p.CNCS *Ať jsou sebemenší, jsou dobré.*
PAT *Dej pozor, ať tě neuslyší, Řekni, ať jde pryč.*
ať_ať, ať_nebo DISJ *ať mladí nebo staří*
až TWHEN.NIL s nedok. slovesem *až tu poroste tráva...;*
TWHEN.BEF s dokon. slovesem *až vyjedeme;*
RESL (účinek) *bylo tam plno, až omdlévali;*
DISJ *tři až čtyři;*
až_na RESTR
byť CNCS
co TSIN
Ve vztažných větách s absolutním *co* je toto zájmeno uzlem s údaji o antecedentu v případě, že „zastupuje" člen v Nom. nebo Akuz. (*Žena, co potkal na schodech, má krátké sukně; Člověk, co kráčí po chodníku, je můj známý);* tam, kde je příslušný koreferenční člen, na němž vzt. věta závisí, vyjádřen ve větě zájmenem v příslušném tvaru, se *co* chápe jako spojka (a nemá tedy svůj uzel v TGTS) - *Žena, co jsem* ji *potkal,...; Schránku, co jsem* do ní *hodil dopis, už vybrali.*

Ten kluk, co ho Jirka potkal -->

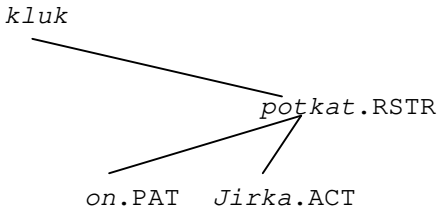

u *on* bude PAT.COREF:*kluk*

co nej-(větší) EXT

což - i v nepřímých pádech, i s předložkou: Comma.CONJ spojí obě klauze) a *což* dostane funktor podle své pozice v druhé z nich (ale *přičemž* odpovídá jen spojce, v druhé klauzi už svůj uzel nemá):

dali mu bonbon, bez čehož by dál nešel -->

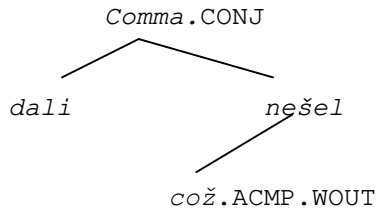

dokud ne TTILL (pak už neg. ve vedl. větě nebude)
nepůjdu, dokud neslíbíš;
dokud THL
dřív(e)_než TWHEN.AFT
hned jak/když TWHEN.JBEF
i_kdyby CNCS
i_když CNCS
jak p.MANN *píše, jak mluví;*
PAT *radit se, jak;*
COND *jak nepoví, budu...;*

COMPL *viděl tě, jak jdeš;*
PAR *jak se dá předpokládat; jak lze soudit;*
jakmile TWHEN.JBEF
jako (by) p.CPR.NIL
APPS *moravská města, jako Brno...,*
jakožto COMPL
jelikož CAUS
jen co TWHEN.JBEF
jestli/že COND
ježto CAUS
kdežto CONFR
kdy TWHEN.NIL *kdy chtěl; kdy se mu zachtělo*
kdyby COND
kdykoli/v THO.NIL pokud by nominalizovaná podoba byla (*vždy) při*;
THO.BEF pokud by nominaliz. p. byla *(vždy) po*
když TWHEN.NIL viz legendu u *kdykoli*
TWHEN.BEF viz legendu u *kdykoli*
ledaže RESTR
-li COND
načež TWHEN.NIL
než p.TWHEN.AFT (i ve spojení *předtím_než*)
TTILL
CPR.DFR *jiný, jinak, větší než já*
RHEM *nezbývá nic*.ACT.ELID, *než*.RHEM *odejít*.RESTR
nežli **=** *než*
pokaždé (po každé), když THO.NIL nebo .BEF
pokud p. COND
THL – pozná se jen podle významu: 'dokud'
RESTR – 'jen pokud' ap.
REG *pokud jde o;*
poněvadž CAUS
pročež CSQ (důsledek)
protože CAUS
předtím_než TWHEN.AFT
přestože CNCS
přičemž CONJ (na rozdíl od *což* nemá jiný uzel než spojku)
sotva(že) TWHEN.JBEF
takže CSQ - řadíme ho ke koordinaci, protože může být jen mezi klauzemi, ne na začátku souvětí;
třeba(že) CNCS
zatímco TPAR *zatímco spala, přemýšlel jsem;*
CONFR *zatímco Bristol je v Anglii, Glasgow je ve Skotsku;*
zda(li) PAT *otázka, zda;*
ACT *Zda přijdou všichni, nebylo jasné;*
že p.PAT *řekl, že; výčitky, námitka, poznámka, tvrzení, domněnka, že*;
ACT *zdá se, že;*
MANN *dělat tak, že;*
RESL *tolik, že; Mám ruce zmrzlé (tak), že prsty nenatáhnu.*

2.2.2.4 Shoda se substantivem

U shodného adjektiva (včetně vztažných vět**)** je třeba většinou podle sémantiky **i** ve v.s. rozhodnout, jestli jde o:

p.: RSTR(iktivní), typický přívlastek jako *velký dům*; *lidé, kteří mají podobné názory; tři kluci; (byly tam černé a modré šaty,) vybrala si (ty) modré*.RSTR k doplněnému substantivu (v. 2.5); *ten, který spí*.RSTR (závisí na *ten***)**

kritérium: kdyby se vynechalo, změnil by se rozsah sémantické platnosti věty - každý dům není velký, všichni lidé nemají podobné názory (ale všichni se liší od zvířat, viz níž u DES)

DES(kriptivní přívlastek, tj. nerestriktivní) - *zlatá Praha, stověžatá Praha; lidé, kteří se liší od zvířat...*,

Pozn.: Funktor DES dostanou všechny nepravé věty vztažné (zatím se chápou jako „skutečné" vztažné věty i ve vz.s.).

APP(urtenance, přináležitost) - *můj sešit, mámina sukně*,

COMPL, doplněk (*Přišel bos, Přivezli je zraněné*, viz blíž dole),

PAT (u spony: *Byl nemocný*).

Shoda dvou substantiv:
i ve v.s.:
Typ *předseda Zeman* (tj. N s velkým písmenem, předcházené jiným substantivem se shodným číslem a pádem, přičemž jedno z nich závisí analyticky na druhém), včetně *Miloš Zeman* převést na matku *Zeman* a dceru *předseda, Miloš* (s funktorem RSTR); podobně u jiných dvojic substantiv: *pan*.RSTR *starosta; řeka*.RSTR *Vltava*; ale s nesklonným nominativem: *stanice Vltava*.ID, tak i beze shody čísla: *město Litoměřice*.ID, *okres Litoměřice*.ID, *vesnice Petrovice*.ID, *jméno Petrovice*.ID; s opačným slovosledem: matka - dcera: *Máme Zemana předsedu*.RSTR *a Zemana ministra*.RSTR;

Pozn.: U neživotných někdy není jasná hranice RSTR a ID; je-li možná neshoda v pádu, např. *parník(-u) Hradčany, pojem shody*, bude dcera (zprava) mít funktor ID; tedy i *parník Zvíkov*.ID, *pojem shoda*.ID; *řeka*.RSTR *Vltava*, ale např. *řekou Ob*.ID; zatímní kritéria: u životných (funkcí ap.) je RSTR vlevo, u neživotných (pojmů, cizích řek ap., stanic ap. pojmenovaných po něčem) je ID vpravo - nesklonný nominativ.

Doplněk:
ve v.s. i vz.s. dostane funktor COMPL se závislostí na slovesu a jako gramatém v atributu COREF lema druhého „řídícího" slova (na kterém visí Atv v analytickém stromu): *Našli kamaráda nemocného*.COMPL.COREF: kamarád; ve vz.s. bude vyplněno i CORNUM: dostane hodnotu ORD („řadové číslo" antecedentu: pozor na jedničky ap. za desetinnou tečkou, je-li antecedentem doplněný elidovaný uzel) a ANTEC: dostane funktor antecedentu.

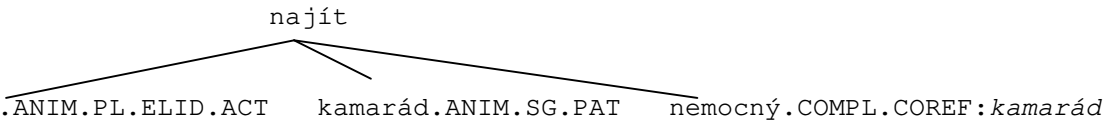

*jít jeden.*COMPL *za druhým*

Vztah doplňku k členu, se kterým se shoduje, je možné považovat za jeden z druhů gramatické koreference.

2.3 Lexikální části značek

(a) Gen(eral participant)

Celý text oddílu 2.3 platí i pro v.s., pokud není u jednotlivých bodů výslovně uveden opak.

I ve v.s. je třeba odlišovat všeobecný aktant od nepřítomnosti aktantu, i když u všech aktantů kromě ACT (viz níž) je Gen vždycky vyjádřen nulou, a tedy má ELID; nejde o případy, kam by se hodilo *někdo, nevím kdo, cokoli...*, ale: „o čem to obvykle platí", „co je pro daný děj typické", „ti (to), co obvykle takovou pozici zaplňují/e" apod.

Lexikální hodnotou uzlu pro všeobecný aktant je Gen, tedy v tektogramatickém stromu pro větu *knihy se tisknou* je Gen jako lexikální hodnota s funktorem ACT,

který se vytvoří z původního analytického (ATS) *se* (AuxR); pro větu *Jirka už dobře čte* má doplněný uzel lex. hodnotu Gen a funktor PAT. Není snadné rozlišovat mezi nepřítomností fakultativního aktantu a přítomností Gen. Jedním z měřítek pro tento rozdíl je dialogový test: např. *Co dělá Honza? Píše dopis. – Komu?* Mluvčí může odpovědět: *To nevím.* – tedy nepřítomný ADDR. Naproti tomu u *Jirka už dobře čte* by odpověď spíš byla něco jako *No to, co tak děti obyčejně čtou* – tedy Gen.

(i) Gen u ACT:
u ACT je Gen vyjádřen jen reflexívním pasívem, nebo složeným pasívem bez původce děje, např. *Domy se stavějí z cihel. Dům byl postaven ve dvacátých letech.* (refl. pasívum bude zpracováno automaticky);

Naproti tomu např. *Milan se zabil* je dvojznačné:

buď (1) Milan.ACT *zabít se*.PAT.COREF:*Milan* (ve vz.s. i CORNUM:číslo slova *Milan* a ANTEC vyplněno) (tj. vzal si život), nebo

(2) odvozené intranzitivní sloveso *zabít_se* (*Milan upadl a zabil se*): Milan.ACT zabít_se...

O Gen nejde u:
Domníváme se,...; Tady to dělají takhle; Než se ohlídneš, uteče... – tam zůstává jako lema u ACT příslušné osobní zájmeno (*já, on*.PL, *ty.SG*).

(ii) Gen u PAT
typické příklady: *Ta trouba dobře peče Gen.PAT.*
Jirka už umí číst Gen.PAT.

Ale o PAT Gen NEjde u:
Neruš ho, on ještě čte - není Gen, ale nepřítomnost fakultativního PAT (čte něco, cokoli, nevím, co - není tam žádný PAT ani ADDR, v rámci jsou oba fakultativní) – *číst* má rámec ACT (PAT) (ADDR) (EFF);

(iii) Gen u ADDR:
Dědeček dobře vypravuje Gen.ADDR Gen.PAT
Gen: vypravuje těm, co poslouchají, co se tak obvykle vypravuje;
- pro Gen svědčí neaktuálnost, usuelnost;
Seděli jsme u stolu a babička četla pohádky –
dvojznačné: buď Gen.ADDR (tj. těm u stolu),
nebo si sama četla, nepřítomný ADDR (je v rámci fakultativní)
pozn.: ...*babička si četla pohádky* by bylo:
babička.ACT *číst si*.ADDR.COREF:*babička*;
ve vz.s. bude *si* mít vyplněno i ANTEC a CORNUM.

(iv) Gen u EFF a ORIG:
Předělal tu loutku - Gen.EFF neznamená 'na cokoli', ale zase na loutku nebo na co se loutka obvykle předělává;
(u *předělat, změnit* je rámec ACT, PAT, EFF, (ORIG));

např. *vyrůst* jsou aspoň tři tektogr. slovesa, s třemi rámci (indexy jsou psány v rovině):

*vyrůst*1 ACT PAT ORIG: *Chlapec*.ACT Gen.ELID.ORIG *vyrostl v muže*.PAT; *Syn*.ACT *vyrostl z dítěte*.ORIG *v muže*.PAT;

*vyrůst*2 ACT PAT – jako *stát se, vyplývat (z čeho* je Pat):
Z chlapce.PAT *vyrostl muž*.ACT.
(podobně *Ze semene vyrostl dub.* Ale **Semeno vyrostlo v dub* nejde, proto musíme rozlišovat *vyrůst*2 od *vyrůst*1);
Z městečka.PAT *vyrostlo velké centrum*.ACT
ALE: *Malé městečko*.ACT *vyrostlo ve velké centrum*.PAT – to je *vyrůst*1, je tu Gen.ELID.ORIG!

*vyrůst*3 ACT *Ten kluk už hodně vyrostl. Vyrostl z dětských kalhotek.*DIR1

vyvinout se má významy 1,2,3
vyspět má jen významy 2,3
vyplývat má jen význam 2

(b) on, ona, ono, oni, ony, ona

mají jediné lema *on*, spojené s gramatémem rodu (Gender) a čísla (Number);
o dalších zájmenech viz výš v 2.2.1.

(c) Neg

je lexém (s funktorem RHEM) pro *ne, nikoli,* předponu *ne–* u sloves, *ani* (pokud nefunguje jako souřadicí spojka); v případě záporného slovesa uzel s lexémem Neg závisí na V;
ve v.s. se dává Neg před V; pak se rozhoduje podle TFA: když uzel V má v atributu TFA hodnotu F, závisí na něm Neg zleva; když V má T, může Neg záviset zleva a pak má T (*Dnes Jirka nepřišel; je nemocen*) nebo zprava (s F), když sloveso stojí mimo dosah negace (*...nepřišel s omluvou, ale s vysvětlením*);
(ale např. *nevelký, nepřítel* jsou odvoz. slova, nerozdělují se).

(d) Rematizátory

Slova (příslovce, částice) *jen(om), taky/é, též, právě, dokonce, i* (pokud nefunguje jako souřadicí spojka), i další (viz seznam v Příloze A) dostanou funktor RHEM; *ani* (pokud nefunguje jako souřadicí spojka)dostane RHEM a jako sesterský (na témž slovesu závislý) uzel i Neg.RHEM;

rematizátor závisí prototypicky na slovese (jen v příkl. jako *byli tam jen ČEŠTÍ studenti* závisí na jiném členu, zde na subst., protože v jeho sémantickém dosahu je jen adjektivum, které tedy má být jeho sestrou); to bude často rozdílné od analytického stromu (!!);

(e) Spojky (přesněji částice)

které nespojují klauze (jsou za tečkou ap.), jako např. *tedy, tudíž, totiž, a, protože, když, jenže*, mají i ve v.s. funktor PREC (odkazují k „preceding text", k předcházejícímu textu);
taky apoziční částice *tj., totiž, a to* dostanou funktor PREC, když neuvozují apozici, ale celou větu (klauzi).

(f) Zájmena „náladová"

volné *ti, vám, nám* (pokud nejsou ani ADDR, ani BEN(efaktiv)) dostanou automaticky funktor ETHD (etický dativ);

ten, on („paralelní k subjektu") dostanou funktor INTF (intenzifikátor): např. *Ono (To) prší; On Jirka myslí...*

(g) Složená vlastní jména

typu *České Budějovice, Hradec Králové,* ale i *Frýdek–Místek* se strukturně analyzují a navíc dostanou gramatém PHRi.
Spojovník nebo mezera uvnitř složeného vlastního jména se chápou jako povrchové konvence jejich psaní a rozdíl mezi nimi se v TGTS nereflektuje:

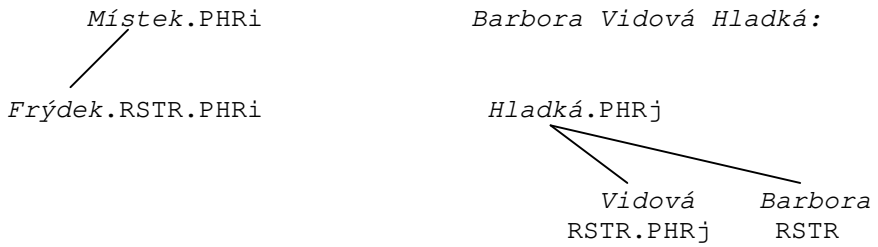

Stejně i kdyby se psala *Vidová–Hladká*.

(h) Emp, Cor a se_Recp

O hodnotě Emp viz odst. 'Věty bez řídícího slovesa' v odd. 2.2.2, o technických lexikálních hodnotách Cor viz odd. 2.5.B.3. a 2.6.B., o *se*_Recp i o *se* mluvíme v odd. o gramatické koreferenci, 2.6.B.

2.4 Koordinace, apozice a vsuvka

Ponecháváme lema spojky (nepřevádíme ji na CONJ ap., to jsou funktory); může tedy jít i o další spojky, než uved. v seznamu, např.:
pro funktor CONJ – *jakož i, jak_tak, jednak_jednak; &* rozebíráme jako *a;*
pro DISJ: *či, buďto_nebo/či, až, ať_ať, ani;*
pro ADVS: *nýbrž, avšak, jenže, sice_ale;*
pro CSQ: *tudíž, takže, pročež;*
pro GRAD: *i, a_také, ani,* popř. i *a* (zejména, je-li před ním čárka).

Za specifický typ DISJ s lematem *až* se chápe udání rozmezí: *od_do, mezi, až*; spojovník v této funkci se nahradí lematem *až*:
v období 1995 a 1999 (1995-99), Přinesl 5 až 10 knih, Přišlo tam 100 až 200 členů;
může tu být i čárka beze spojky, lema je pak Comma - např. *dvacet, třicet jich bylo.*

rozlišovat:
nebo, či
každý tam byl buď nemocný, nebo raněný – DISJ
posílají tam nemocné nebo raněné – DISJ a CONJ lišit!
(pokud to znamená „ty, kteří jsou nemocní nebo ranění", pak tam posílají nemocné a raněné, je to CONJ)

Nováček s Kordou (Atr) zatím NEpřevádíme na koordinaci! Přívlastek tu má funktor ACMP (Accompaniment);
v synt. gramatému Reltype dostane hodnotu CO automaticky každý člen koordinační konstrukce (k odlišení od společného rozvití).

Apozice

je-li u apozice v ATS AuxY (u slov *totiž, tj., a_to* – to se spojí!, *jako* apod.), bude jako „apoziční spojka" lema této částice, ta dostane funktor APPS a na ní budou záviset obě (všechny) aponované části; není-li takové slovo, bude lema u APPS Comma

např.:

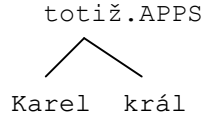

příklad koordinačního spojení apozic: *Václav, král český, nebo Zikmund, císař římský*

u apozice předpokládáme, že nemá společné rozvití; *český král, Karel, který byl synem Přemyslovny* – vztažná klauze závisí na *Karel*; naopak *král, který vládl nejdéle, Karel* – závisí na *král;* obecně: rozvití závisí na bližším členu apozice; jsou-li stejně blízko, tedy na levém.

Vsuvka, parenteze

vsunutý člen: (a) je z analyt. AuxY_PA, Exd_PA nebo má Afun PRED_PA, tj. není syntakt. začleněn do věty - dostane funktor PAR a ve vz.s. i syntaktický gramatém PA; např.: ,*myslím*,.PAR.PA; nebo
(b) má jiný Afun před _PA, pak má jiný funktor a ve vz.s. dostane k němu automaticky (do synt. gramatému Reltype) hodnotu PA, aby se poznalo, že jde o vsuvku;
(c) syntaktický gramatém PA se ve vz.s. ručně doplní ke všem uzlům ve vsuvce:

např.: *Předpokládám, že podmět (jestli vyjadřuje*.COND.PA *činnost*.PAT.PA*),...*

2.5 Elipsy

Ve v.s. i vz.s. platí vše v 2.5, pokud není uveden opak.

Doplnění uzlů vypuštěných v povrchové podobě věty:
oddíly: A. **kdy doplňovat** elidovaný člen a kam ho dát;
B. **co** kdy doplnit: kdy zájmeno, kdy konkrétní lema N, V, A;
C. kdy i něco na doplněném uzlu **závislého**

V tomto kroku převodu analytických struktur na tektogramatické jde o vytvoření takových uzlů, pro které nejsou v analytickém stromu obdoby; uzly jsou v tektogramatické, významové struktuře věty nutné, ale v povrchové struktuře věty jsou vypuštěny. Každý takový nově doplněný uzel musí však vždy být v atributu DEL označen symbolem ELID (**ve v.s.**).

Ve **vz.s.** se rozlišuje mezi ELID a ELEX; ELEX se dává, když je třeba - podle významu dané věty - doplnit k němu jeho závislé členy, které nespecifikujeme (např. *Včera navštívil Jirka Marii a Milan Jiřinu*: na vynechaném druhém výskytu slovesa bude záviset *Milan*.ACT, *Jiřina*.PAT, ale pro *včera* se další závislý uzel nedoplňuje, existence dalšího doplnění, které by bylo možné přenést z první klauze, se jen naznačí tím, že se doplní jako pravý člen koordinace *navštívit*.CO.ELEX;
pokud takové závislé členy patří k uzlu, který sám nebyl elidován, dostane v atributu DEL hodnotu EXPN, např. *Včera Jirka navštívil Marii a Milan potkal*.EXPN *Jiřinu* (to znamená, že se nezabýváme přesným zjišťováním, která volná doplnění se u druhého koordinovaného členu mají opakovat a která ne).

A. KDY A KAM SE DOPLŇUJE

A.1. Kdy se doplňuje uzel

Obecná zásada: ve **v.s.** i **vz.s.** se doplňuje
(i) řídící uzel k ExD,
(ii) v koordinaci apod. uzel pro vypuštěné opakování řídícího slova
(iii) uzel pro elidované obligatorní doplnění
- u sloves (viz níže body (b) a (d))
- u substantiv a adjektiv (viz níže bod (h))

(předpokládáme, že (ii) bude z velké části pokryto už v (i).

Ve **v.s.** se doplní funktor a dál (viz B, většinou doplní student) lema, u substantiva a u zájmena *on* i jeho rod a číslo; u *já, ty, my, vy* bude číslo doplněno automaticky; u uzlu Cor (viz B.3) se doplní i COREF (lema antecedentu; pokud je antecedent koordinovaný, dává se do COREF lema spojky);

ve **vz.s.** se vždy doplní lema jako ve **v.s.**, vždy i CORNUM a ANTEC, u typu *potkal* (viz B.4.3) i CORSTN:PREV.

Pozn.: Nedoplňují se tedy fakultativní volná doplnění, pokud nejde o řídící slova doplňovaná k přívlastku s ExD, popř. pokud k tomu nějaký specifický kontext přímo nevede.

Podrobně (platí i pro **v.s.**, pokud není řečen opak):

(a) vytvoří se řídící uzel k uzlu ohodnocenému analytickou funkcí ExD, pokud uzel s ExD nezávisí přímo na uzlu s AuxS (popř. na jiném Aux, které je těsně pod AuxS);

(b) vytvoří se uzel pro obligatorní rozvíjející člen (tam, kde je vyznačen ve valenčním rámci ve slovníku), např. DIR3 u slovesa *přijít*; pro vypustitelný člen viz odd. B.4.2 níž; doplní se i podmět ke slovesu, pokud není v povrchové struktuře vyjádřen (tento krok je důsledkem vlastnosti češtiny jako jazyka, který může vypouštět zájmeno v podmětu, tzv. pro-drop jazyk), viz odd. B.4.1 níž; vytvoří se nový uzel i v případě chybějícího obligatorního nevypustitelného aktantu (*potkal on*.PAT), viz B.4.3; dodává se vždy jen uzel s lexikální hodnotou osobního zájmena (*on, já, my, ty, vy* **s rodem a** (u *on*) **číslem** podle tvaru slovesa a podle toho, co se vyrozumí z kontextu): *[My*.ANIM.PL*] Byli jsme tam všichni.*
Marie a Jana přišly a [on.FEM.PL*] posadily se*;
Děti.FEM.PL *přišly a [on*.FEM.PL*] posadily se*;
Číslo u *já, my, ty, vy* se doplní autom. v 2. fázi;
ve vz.s.: do COREF uložit funktor antecedentu, vyplnit i CORNUM a CORSNT;

(c) vytvoří se uzly pro vypuštěné elementy při elipse u koordinace, viz bod B.1 (nový uzel se doplňuje jen, když na něm závisí jiný uzel, nebo když jde o obligatorní doplnění);

(d) doplní se uzly pro všeobecné aktanty s lexikální hodnotou Gen (tedy Gen.ACT, Gen.PAT, Gen.ADDR, Gen.EFF, Gen.ORIG) viz odd. 2.3 (a) výš a B.2 níž;

(e) vytvoří se nový uzel v případě gramatické koreference (vztah řízení, 'control' u infinitivu apod., tedy uzel pro 'řízený', kontrolovaný člen), viz B.3 níž;

(f) vytvoří se nový uzel pro substantivum, které řídí shodný přívlastek vyjádřený adjektivem (*Přišli jen mladší*; *Našli jen modré;* to se netýká těch adjektivních slov, u kterých předpokládáme i substantivní funkci:
zájmena *ten(to), některý, všichni* ap. (nikoli zájmena přivlastňovací; z těch jen *naši*, *vaši* 'rodiče' ap. má i funkci substantiva),
číslovky základní,
superlativy,
zpodstatnělá adjektiva jako *nemocný, raněný* – seznam viz výš, v odd. 2.1 (iv).
např.:
Z kluků přišli tři.ACT.
Zbylí dva.ACT *[kluci*–nedoplňujeme*] jsou...*
Zvolili tři.PAT *z pěti místopředsedů.*
Substantivum se nedoplňuje ani u adjektivních slov v konstrukcích se sponou (*Kluci byli úspěšní*.PAT) nebo s funktory EFF a COMPL: např. *pokládat za své*.EFF, *našli je nemocné*.COMPL ap.

(g) u záporného slovesa se vytvoří uzel s lematem Neg a funktorem RHEM jako zleva závislý na slovesu (jehož lema pak bude kladné): *nenapíše* --> Neg.RHEM psát...;
to se netýká adjektiv (*nepsaný*, *nepodařený*), substantiv (*neurvalec*) ani ostatních neslovesných slovních druhů (*nemnoho* aj.); u těch zůstane jeden uzel se záporným lematem.

(h) u substantiv a adjektiv:

Ve vz.s. se doplňují všechny obligatorní aktanty a obligatorní volná doplnění substantiv, tedy nejen u deverbativních substantiv, ale i u substantiv s obligatorním MAT nebo APP (srov. i odd. 1.2.b)).

Ve vz.s. se doplňují také obligatorní aktanty u deverbativních adjektiv (*odvozený, přijatý, darovaný, adresovaný; píšící).*

Ve v.s. se doplňují pouze obligatorní aktanty a volná doplnění u **verbálních substantiv na *–ní, –tí*** (*zpracovávání, zpracování, dobývání, dobytí),* nikoli už u deverbativ typu *výběr, vývoj, náhrada* ap. U ostatních substantiv se zpracovávají ve v.s. jen aktanty v povrchové podobě věty přítomné (tzn. že nejenom ve větě *Musí zůstat pod dohledem* se nedoplní ve v.s. ACT k subst. *dohled*, ale ani ve větě *První skupina už odtud odešla* se nedoplní MAT u subst. *skupina*).

A.2. Kam se dává

doplněný uzel se dá vždy nejblíže vlevo od svého řídícího (má-li se jich dát víc na jedno místo, pak podle systémového uspořádání, tj. ACT, pak většina volných doplnění, pak ADDR, PAT, EFF v tomto pořadí);
při automatické změně AuxR --> Gen.ACT zůstane uzel na místě;
uzly řídící koordinační spojení se píšou mezi obě části tohoto spojení (přesněji viz oddíl 3.).

B. KDY SE DOPLNÍ ZÁJMENO, KDY lema N, V, A: obecné zásady

kde stačí doplnit zájmeno (popř. zájmenné příslovce) a smysl se nemění, doplňuje se jen zájmeno – viz B.4;
lexikální jednotka (N, popř. V, A) se doplňuje jen, když to syntax nebo sémantika vyžadují, viz B.1; pro speciální lema *Gen* viz B.2, pro *Cor* B.3, pro *Emp* viz 2.2.2, pro *Neg* viz A.1 (g), pro *Comma* viz 2.4;
u V se doplňuje lexikální hodnota vždy (doplní se v 2. fázi automatické procedury), protože čeština nemá zájmenné sloveso jako a. *do*.

B.1. Doplnit lexikální jednotku N, V, A

ne „jen" zájmeno (ve **vz.s.** ručně; pro **v.s.** jen uzel, lema zůstane '???' a doplní se v 2. fázi automatické analýzy), kde je z věty systémově zřejmé nejen, ve které syntaktické pozici je něco elidováno, ale pozná se taky, která lexikální jednotka - ze které pozice - má být doplněna: především jde o elidovaný člen v koordinaci, pokud na něm něco závisí; k doplňování obligatorního doplnění viz B.4.2-3 níž.

Příklady:

červené a bílé víno -> víno červené a víno bílé

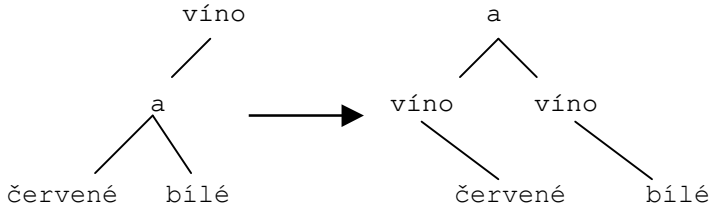

ANALYTICKÁ TEKTOGRAMATICKÁ

mění se jen tehdy, když je sémanticky jasné, že to není společné rozvití;

staří a nemocní lidé - může mít TR:

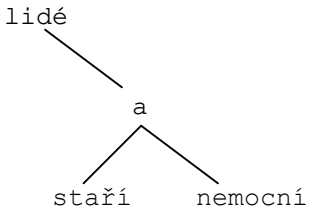

tak rozbíráme, jestli významově jde o těsnou konjunkci, nebo není sémantika jasná;

je-li jasné, že jde o spojení *lidé staří a lidé nemocní* (včetně mladých), dáme:

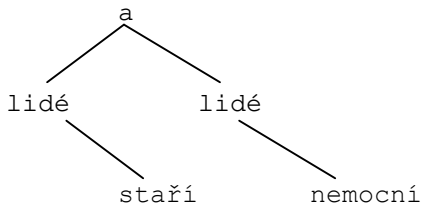

podobně dvojznačné je např. *nové knihy a časopisy*;

jasné to je u příkladů jako:
ministerstva práce a sociálních věcí a zdravotnictví souhlasila, že...: u druhého *a* doplnit uzel pro *ministerstvo*, u prvního nedoplňovat (změna PL na SG se bude dělat jen ve **vz.s**.).

Obecně platí, že koordinace je co nejníže ve struktuře. Proto se často nemusí nic doplňovat: dáváme přednost co nejjednodušší struktuře, tedy koordinaci členské (i u přísudku) před větnou, takže např. dvě substantiva závisí na koordinaci sloves;

Jirka potkal a pozdravil Marii:

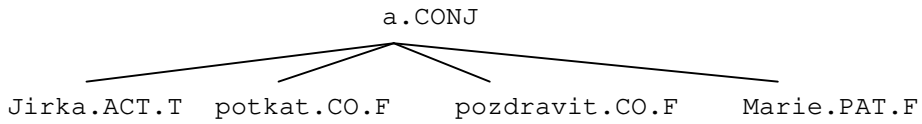

někdy je doplnění uzlu nutné; jde-li o gramatickou koreferenci, dává se lema antecedentu do COREF i ve v.s. (provede student); hodnotu atributu COREF zase vyznačujeme {}:

Marii jsem viděl a slyšel zpívat:

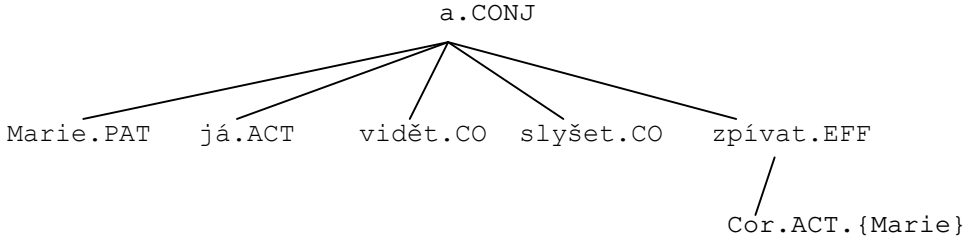

o společné rozvití koordinovaného predikátu nejde u:
Jirka potkal Marii a pozdravil;

ACT je pro obě slovesa společný, PAT u pozdravit bude mít lema *on* (pokud se rozumí, že pozdravil *Marii*, příp. někoho jiného známého z kontextu) nebo *Gen*.

B.2. Nulou vyjádřený všeobecný aktant Gen

Gen – viz i odd. 2.3
Pozn.: Není-li obligatorní aktant vyjádřen, je to zpravidla Gen, pokud ovšem nemá být z kontextu doplněn.
Příklady elipsy, nulového vyjádření Gen u různých aktantů:

Elidovaný aktor:

Honza tam slyšel střílet. Gen.ACT u infinitivu
Ty domy byly vystavěny už dávno. Gen.ACT

Po vstupu (TWHEN.BEF) *do místnosti Honza rozsvítil.*
(doplní se i ACT, lema má *Gen* nebo *on* s vyplněným Coref:*Honza*, nebo (když *nevstupoval Honza* ani *se nevstupovalo* (lema *Gen*)) má lema *on* s vyplněným Coref:*???* a CORSNT:PREVn, podle kontextu, viz poznámka „K funktorům u substantiv" v odd. 2.2.2)

Elidovaný patiens:

Máma uklidila (Gen.PAT), *uvařila* (Gen.PAT) *a lehla si.*
Za deset minut budu mít uklizeno (Gen.PAT).
Náš chlapec už čte (Gen.PAT i Gen.EFF, ve **vz**. **s**. i: modalita FAC)
Ta trouba dobře peče (Gen.PAT, ve **vz**. **s**. i: modalita FAC)

Ale nepřítomný EFF (v rámci slovesa *číst* je fakultativní):
Neruš tátu, on ještě čte.

Elidovaný adresát:

Dědeček dobře vypráví (Gen.ADDR) *své zážitky* (PAT).
Jana prodává (Gen.ADDR, Gen.PAT) *u Bati.*
(tj. je dobrý vypravěč, je prodavačkou - usuelnost, neaktuálnost, svědčí pro Gen)

Elidovaný EFF:

Jirka hodně čte. Gen.EFF (i Gen.PAT)
u *předělat*, rámec ACT PAT (ORIG) EFF
Předělali nám byt (Gen.EFF), teď se nám toho tam víc vejde.
Gen.EFF bude podobně u:
Předělali nám topení (*a máme to teď dražší*)
Na co? *Nevím [na nějaké modernější...]
Otec předělal loutku.
Matka přešila šaty.
Přestavěla pokoj/dům.

Pozn.: *číst, psát, ...* mají rámec ACT (ADDR) (o čem.PAT) (co/že.EFF), ale *říkat* má ACT (ADDR) PAT EFF: *říkat co* (EFF) *o čem* (PAT);
Řekli mu.ADDR Gen.EFF; *o té schůzi*.PAT
mluvit (o čem.PAT) (s kým.ADDR) - oba fakultativní; *mluvit* a *hovořit* nemají v rámci EFF (není **mluvil/hovořil o něčem, že...*);
To dítě už mluví, Mluví anglicky – je Gen.PAT, žádný ADDR
Mluví o té oslavě už dva měsíce – žádný ADDR
Když s ním mluvíš (Gen.PAT), *máš pocit vstřícnosti*
Musíš s ním promluvit... (Gen.PAT)
Když X. mluví (žádný PAT, ani ADDR), *všichni ztichnou;*

sloveso *vyrůst* má tři významy, viz 2.3. (a); tam viz i *vyvinout se*, *vyspět*, *vyplývat*.

B.3. 'Control'

doplňuje se lema *Cor* za nulový podmět (tj. hloubkově ACT, PAT nebo ADDR) u infinitivu, tj. elidovaná koreference ke konateli, patientu nebo adresátu řídícího slovesa, podle toho, jestli to má ve valenčním rámci jako 'controller' ACT, PAT nebo ADDR):

ve v.s. doplnit uzel závislý na infinitivu a dát mu lexikální hodnotu 'Cor', funktor ACT (u pasivního infinitivu PAT nebo ADDR); zvlášť se uloží (student) do COREF lema slova, se kterým je subjekt infinitivu (i pasívního) koreferenční;
ve vz.s. se vyplní i hodnoty atributů CORNUM a ANTEC;

příklady:
hodlat má v rámci jako 'controller' ACT, *radit* má ADDR, *poslat* má PAT;

Podnik.ACT *plánoval (hodlal) zvýšit*.PAT *výrobu*:
ve v.s.: na *zvýšit* závisí *Cor*.ACT.ELID.COREF:*podnik a výroba*.PAT
ve vz.s.: na *zvýšit* závisí uzel s hodnotami:
lema:*Cor*. ACT. ELID. COREF:*podnik*.CORNUM:č. slovního tvaru *Podnik.* ANTEC:ACT a *výroba*.PAT;

Honza se bál být spatřen – doplní se:
pod infin.: *Cor*.PAT.ELID.COREF:*Honza*, *Gen*.ACT.ELID
(nebo *on*.ANIM.PL.ELID, podle kontextu - aby ho 'oni' nespatřili', je-li to z kontextu jasné);
Pozn.: Pasívum není na TR odlišeno od aktíva.

Rodiče.ACT *Jirkovi*.ADDR *radili jít*.PAT *tam*:
ve v.s.: doplňuje se uzel závislý na infinitivu *jít* (tedy vlevo od *jít*) s hodnotami: lema:*Cor,* funktor:ACT, DEL:ELID, COREF:*Jirka*;
ve vz.s.: doplňuje se uzel závislý na infinitivu *jít* s hodnotami: lema*:Cor,* funktor:ACT, DEL:ELID, COREF:*Jirka*, CORNUM:č. slovního tvaru *Jirkovi*, ANTEC:ADDR.

Pozn.: Rozlišujeme: *Jirka slíbil přijít*, kde se doplní uzel s lematem *Cor* jako ACT infinitivu (protože nemůže jít o to, že by přišel někdo jiný) od struktury s koreferencí textovou *Jirka slíbil, že přijde*, kde se jako ACT infinitivu doplní osobní zájmeno *on* s rodem podle kontextu.

Poslali ho.PAT *nakoupit*.INTT:
ve v.s.: na *nakoupit* závisí *Cor*.ACT.ELID.COREF:*on* a *Gen*.PAT;
ve vz.s.: na *nakoupit* závisí uzel s hodnotami:
lema:*Cor*.ACT.ELID.COREF:*on*.CORNUM:č. slovního tvaru *ho*.ANTEC:PAT
a *Gen*.PAT.
U fázových sloves jde rovněž o kontrolu.

Další příklady pro v.s.:
Honza se chystal tam jít – doplní se *Cor*.ELID jako ACT infinitivu, COREF: *Honza;*
Nemá komu půjčovat.PAT – doplní se *Cor*.ELID jako ACT infinitivu, COREF: on;

Nechala děti spát - *děti* je PAT k *nechat*, *spát* je EFF k *nechat,* doplní se *Cor*.ELID jako ACT infinitivu, COREF: *děti.*

Pozn.: *Nechal ho zabít* je víceznačné: jako (a) najal si jeho vraždu, jako (b) např. v situaci, že přihlížel a nepomohl (podobně *Nechal se zabít* znamená spíše, že nekladl odpor, než (a), že si najal své vrahy) a jako (c) „dovolil mu, aby zabil" – zde pod zabít doplnit *Cor*.ACT.ELID.COREF:*on*.

Podobné konstrukce se slovesem *nechat*, kde není „control", se analyzují:

Matka.ACT *nechala*.PRED *spravit*.PAT *dětem*.BEN *boty*.PAT *(od obuvníka*.ACT*);*

Ředitel jim.ADDR *nechal přinést snídani do postele* (jinak je to stejné, *přinést* má ADDR v rámci);

Honza se nechal přesvědčit (analogicky *se* je PAT *přesvědčit*, pokud tu není od koho/kým, je u *přesvědčit* Gen.ACT); analogicky pak *nechal si přinést.*

Ve vz.s. se kontrola zachycuje i u některých dalších substantiv, např.:
idea opustit stát, otázka zahrnout tento problém, možnost, nutnost, povinnost, snaha (mají Gen.ACT). Např. *povinnost zaplatit pohledávky* – doplnit *Cor.*ACT.ELID.COREF:*Gen.*ANTEC:ACT, *Povinnost družstva uzavřít smlouvu s...* – doplnit *Cor.*ACT.ELID.COREF:družstvo.ANTEC:ACT,

a u deverbativních adjektiv:
osoba povinná vydávat majetek – pod *povinná* doplnit *Cor.*ACT.COREF:osoba.ANTEC:ACT;

„Control" u substantiv:
Obvinili ho z vyvolání roztržky – pod *vyvolání* doplnit *Cor.*ACT.COREF:*on.*ANTEC:ADDR;
Radili synovi k odchodu – doplnit Cor.ACT.COREF:*syn.*ANTEC:ADDR zleva pod *odchod;*
Podezírají ho z útěku před odpovědností – pod *útěk* doplnit Cor.ACT.COREF:*on.*ANTEC:ADDR;
Očekávali ode mne trvalý dohled nad pacientem – pod *dohled* doplnit Cor.ACT.COREF:*já.*ANTEC:ADDR.

Ve v.s. se *Cor.*ACT doplňuje pouze:
(i) u substantiv zakončených na *–ní, –tí,*
(ii) u infinitivů (pak se doplňuje chybějící elidovaný uzel, který je kontrolorem infinitivu, i k substantivům, která nekončí na *–ní, –tí* (srov. bod (h) v odd. 2.5.A.1), např.:
nabídka uzavřít – doplnit *Gen.*ADDR pod *nabídka*, pod *uzavřít* doplnit *Cor.*ACT.COREF:*Gen.*

V pozici „controller" může být i (volné určení) BEN – *Chodit.*ACT *pozdě je pro Janu.*BEN *typické.*PAT – na *chodit* závisí *Cor.*ACT.ELID.COREF:*Jana*; ve vz.s. se vyplní vedle CORNUM i ANTEC: BEN. Ve větách s konstrukcemi *lze/nelze* + inf., *být možné, nutné, záhodno, nutno, třeba* + inf. se v případě nepřítomnosti uzlu s BEN tento uzel doplní (jeho lexikální hodnotou je *Gen*): *Lze to splnit.*ACT, *Je možné.*PAT *to udělat.*ACT – k *lze/možné* se doplní uzel s *Gen.*BEN, ke *splnit/udělat* se doplní uzel s *Cor.*ACT (ANTEC:BEN).

Tzv. slovanský <u>infinitiv s akuzativem</u>:

Honza slyšel Karla otvírat dveře

(*slyšet* má rámec ACT PAT (EFF)):

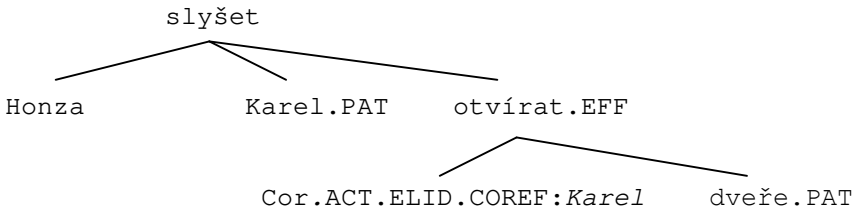

Slyšel otvírat dveře by mělo Gen.PAT u *Slyšel* a Cor.ACT u *otvírat*, kde bude v COREF lema Gen;

Ve **vz.s.** se u všech těchto příkladů doplní i CORNUM a ANTEC.

Pozn.1: Ale *slyšet* má i druhý rámec: ACT, PAT (kde PAT je Ak nebo závislá klause), takže např. u *slyšel, že se dveře otvírají*, *slyšel otvírání dveří* bude Gen jen u *otvírání*, *otvírat*.

Pozn.2: Pozor na jak_1= spojka, jak_2 = příslovce (*Slyšel Pavla, že přichází* - v této pozici je *že* vágní, absorbuje oba významy *jak*).

B.4. Doplnit jen zájmenný, anaforický element

B.4.1. Nulový podmět

Udělal (on.ACT.ELID) *to* (PAT). Ale: *Pršelo* nemá ACT
Byla (on.FEM.SG.PAT.ELID) *předběhnuta několika jinými.*
homon. s *on*.NEUT.PL (nutno vybrat podle kontextu):
(*Naše děvčata běžela dobře, ale přesto neměla úspěch.*) *Byla* (on.NEUT.PL.PAT.ELID) *předběhnuta několika jinými.*
ve v.s.: dodává se jen osobní zájmeno podle tvaru slovesa (i při víceznačnosti) a podle toho, co se vyrozumí z kontextu; číslo u *já, ty, my vy* bude doplněno automaticky, ale u *on* se musí uvést ručně; rod a funktor se vyplní všude ručně; doplní se (zde vyznačeno: [...]) např. i:
[*my*.ANIM.ELID.ACT] *Byli jsme tam všichni.*
[*my*.FEM...] *Byly jsme tam všechny.*
Marie a Jana přišly a [*on*.PL.FEM] *posadily se*;
Děti přišly a [*on*.PL.FEM] *posadily se* ('děti' je v plurálu FEM, jako oči, uši)
[*my*.ANIM.ELID.ACT] *Vstali jsme a* [*my*.ANIM.ELID.ACT] *odešli.*
včera Jirka přijel a dnes [on] odjel (jde o koordinaci, ale dáváme jen zájmeno, protože jde o závislý uzel, ne o člen koordinovaného spojení; ten by měl lexikální hodnotu plnou, viz např. *červené a bílé víno* v B.1 výš);

B.4.2. Elidovaný vypustitelný obligatorní aktant

I ve v.s. se doplní uzel se zájmenem (zájmenným příslovcem):
např.:
Jirka do Černošic napsal a Jarda přišel. - doplní se podle kontextu buď *sem* nebo *tam* s ELID.DIR3; podle kontextu se má vždycky „poznat", rozhodnout;
ani ve vz.s. u *sem* nedáváme nic do COREF, CORNUM a CORSNT, u *tam* dáváme jen ve vz.s. tyto atributy podle antecedentu;
Podobně:
Odešel [on] [odsud/odtamtud].

B.4.3. Nevypustitelný obligatorní aktant

Doplňuje se jen zájmeno:
Potkal Jarda Jirku? – [on] [ho] *Potkal*
je sice zřejmé, že Jarda Jirku, ale je to textová koreference; proto se doplní *on* nejen za ACT (viz výš B.4.1), ale i za PAT;
jen ve vz.s. budou hodnoty COREF:*Jirka*, CORNUM:č. a CORSTN; nebude vyplněno ANTEC, to se vyplňuje jen u gramatické koreference, viz 2.6.
(*Potkals našeho Jirku? – Potkal* ([já] jako bylo [my] v B.4.1, *Jirka* dostane ELEX namísto ELID)
(ale srov. D pro *Jirka potkal a pozdravil Marii.*)
Jirka potkal Marii a pozdravil [koho? podle kontextu vybrat: ji – on.FEM.SG.ELID.PAT, nebo: s rodem podle toho, koho měl pozdravit (třeba při sázce), popř. Gen.ELID.PAT] (ale srov. odd B.1. výše, příklad *„Jirka potkal a pozdravil Marii*")
COREF a další atributy se vyplní jen ve vz.s., protože jde o textovou koreferenci.

B.4.4. Doplní se zájmenný uzel

pro elidované substantivum, které řídí shodný přívlastek vyjádřený adjektivem (pokud jde o koordinační spojení a je jasná konkrétní lexikální hodnota, doplní se ta; viz *červené a bílé víno* výš v B.1);
doplňuje se ve vz.s. funktor i rod a číslo (pro v.s. doplní student);
někdy se doplní *ten*, ne *on*, např.: [*ty*] *kulaté dej doprava,* [*ty*] *hranaté doleva*;
řídící slovo se nedoplňuje u slov jako *nemocný, raněný, ten(to), některý, všichni,* superlativů aj., u kterých předpokládáme i substantivní funkci, viz výš v odd. A.1 (f) a seznam v 2.1 (iv).

B.4.5. Vynechaná pronouns of laziness

Můj bratr políbil svou ženu a já (ona.PAT.FEM.SG.ELID políbil) taky.
(nejasné, jestli svou nebo jeho - pokud lze řešit z kontextu, bude ve **vz.s.** rozlišeno; hodnoty v {} jsou v COREF):
já.ANIM.SG.APP bratr.ANIM.SG.ACT políbit.ANT...CO
on.ANIM.SG.APP.{bratr} žena.FEM.SG.PAT CONJ
já.ANIM.SG.ACT já.ANIM.SG.ELID.APP
on.FEM.SG.ELID.PAT.{žena} políbit.ANT...CO taky...
(já taky svou)

já.ANIM.APP bratr... políbit...
...žena.FEM.SG.PAT CONJ on.ANIM.SG.ELID.APP.{bratr}
žena.FEM.SG.PAT (já taky jeho ženu)

ve **v.s.** bude doplněno jen:
...on.FEM.SG.PAT.ELID políbit.ANT...

Pozn.: Nevynechané pronoun of laziness zůstane jako zájmeno, COREF se zatím nevyplňuje, jen ve **vz.s.**

C. Poznámky k složitějším příkladům

(i) Tam, kde se dá doplnit lexikální jednotka nesystémově, ale jednoznačně (třeba i z předcházejících vět, přes tečku), dá se lema doplněné jednotky k uzlu s doplněným zájmenným prvkem, ale až jako gramatém COREF - jen **ve vz.s.**:
Přišel k Jiřině a dal jí kytku. - je-li jasné, že nedal kytku Marii, o které se mluvilo předtím (třeba se sázkou, že přijde-li k J., dá potom kytku M.): 'jí' bude mít: on.FEM.SG.ADDR a v atributu COREF bude Jiřina, CORNUM: č.Jiřině.

(ii) Kde se normálně doplňuje významové slovo, musí ovšem stačit zájmeno, když byl antecedent zájmenný.

(iii) Všeobecnost (Gen) se uplatní i u adjektiv:
Jan je věrný (manžel). [Gen.ADDR]
Je to hrdý/pyšný člověk. [Gen.PAT – na sebe, na okolnosti kolem sebe, své zásluhy...]
Další příklady viz Panevová (1998b).

(iv) U elidovaných sloves je nutné vždy doplnit lexikální hodnotu (jak už řečeno), protože čeština nemá zájmenné sloveso jako je angl. *do*; nedoplňujeme tedy *to dělat*, protože někdy by se měnil smysl věty; ve v.s. zůstane lema '???', doplní se v 2. fázi automatické analýzy.

2.6 Koreference

Koreference se dělí na textovou (běžné odkazování, viz níže A) a na gramatickou (zvratné a vztažné prostředky, 'kontrola', doplněk, viz níže B). Ve v.s. se u textové koreference zachycuje jen doplněným uzlem se zájmenným lematem (tento uzel dostane funktor, ale nevyplňuje se COREF).

Gramatická koreference - ve vz.s. se vyplňuje hodnota COREF (lema antecedentu, popř. 'kontrolora'); ve v.s. to doplní student.
Jako koreferenci chápeme i širší anaforické vztahy, nemusí jít vždycky o plnou referenční totožnost, např. *Jirka zase nepřišel. Oni všichni... - oni* se chápe jako odkaz k *Jirka*.

Podrobněji:

A. Textová

Ve vz.s.: vyplní se COREF (lema antecedentu), CORNUM (ORD, „pořad.“ číslo), CORSTN, ale ne ANTEC (to je jen pro gramatickou koreferenci ve vz.s.);

v CORSTN bude automaticky NIL, ve vz.s. je třeba změnit, je-li antecedent v předcházející větě: PREV1.

Příklady:
Jirka potkal Marii a pozdravil [*ji*].
je-li jasné, že pozdravil Marii, doplní se on.FEM.SG.PAT.ELID, a ve vz.s. COREF:Marie, CORNUM:č.Marie,
jinak je pod *pozdravil* Gen.PAT;

Políbil Marii včera a já [jsem Marii políbil] dnes.
ve vz.s. se doplní u druhého výskytu slovesa i jeho PAT, včetně COREF;
(Vsadili jsme se, že do týdne Jirka políbí Marii a já Janu). Jirka ji políbil včera a já [*jsem ji políbil*] *dnes.*
ve vz.s. bude z hodnot COREF jasné, že mluvčí políbil Janu;
volná doplnění:

Jirka se včera zase v hospodě opil do němoty a Honza dneska.

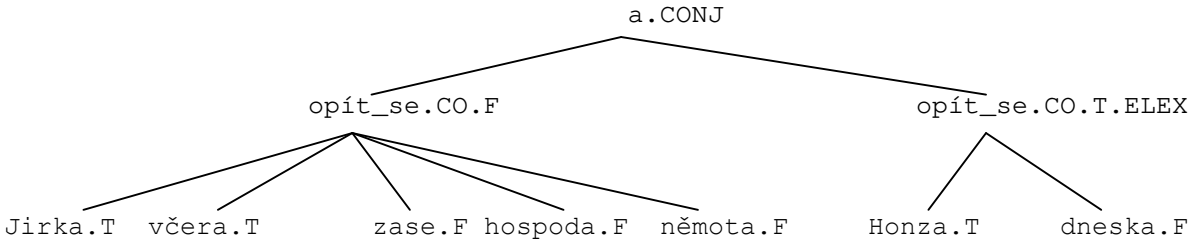

tj. tam, kde by doplňovaných členů závislých na elidovaném bylo víc a není jasné, které se opravdu doplnit mají (opil se Honza taky do němoty, zase, v hospodě...?), dává se k doplněnému řídícímu členu jen ELEX, to, co by na něm mohlo záviset, se nedoplňuje; ve v.s. se dává jen ELID, ne ELEX;
zatím doplňujeme jen samotný uzel a tam, kde se z kontextu vyrozumívá i něco o jeho volných doplněních, dáváme ve vz.s. specifický symbol ELEX pro účely dalšího studia; obligatorní doplnění se doplňují vždycky, i ve v.s.

Bez doplňování uzlů se řeší např.:

Jirka potkal a Honza pozdravil Marii.

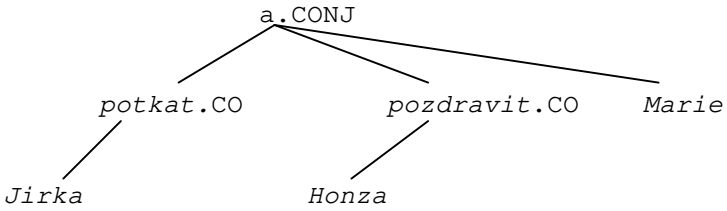

ve v.s.: doplní se uzel se zájmenným lematem (tento uzel dostane funktor, ale nevyplňuje se COREF), a to jen v těchto případech (srov. v 2.5.B):
(a) nulový podmět: *Spali – on*.ANIM.PL.ACT.ELID
ale: (*Lehli jsme si a) spali – my*.ANIM.PL.ACT.ELID
viz 2.5.B.1;
Zájmena *my, vy* neodkazují, nehledáme proto jejich antecedent.
Při kontextové nejasnosti o antecedentu zájmena *on* se dává přednost rodu ANIM.
(b) jiný elidovaný obligatorní aktant,
vypustitelný (*přišel sem/tam*, viz 2.5.B.4.2)
nevypustitelný (např. PAT u *potkat*, viz 2.5.B.4.4).
(c) substantivum, na kterém závisí adjektivum s ExD, viz odd. 2.5.A(f) a 2.1.(iv).

B. Gramatická koreference

tj. *svůj, se, který*, podmět infinitivu apod. ('control') a doplněk:

V zásadě se ve v.s. doplňuje lema (pokud jde o elidovaný uzel) a hodnota COREF (lema antecedentu),

ve vz.s. vedle toho i hodnoty CORNUM a ANTEC (v CORSTN se nechá NIL, protože u gramatické koreference je antecedent v téže větě).

U *se/si a svůj*:
Pozn.: tvary *se, si, sebou, svůj, sebe, sobě...* mají společné lema *„se"*; ve v.s. bude pro *se, si, sebou* lema *se* i hodnota COREF (tj. lema ACToru) doplněno v 2. fázi automatické procedury, jinak (u *svůj, sebe,* u pasíva) se lema i COREF doplní ručně (makro!);

ve vz.s. se kromě lematu a COREF vyplní:

(a) Kde nejde o reciproční užití:
ve vz.s. se vyplní i CORNUM (č. antecedentu), ANTEC (funktor antecedentu), případně i syntaktický gramatém;
ve v.s. se vyplní funktor tam, kde po automatické proceduře zůstaly ???.

(b) Reciproční užití *se, si, sebou...*:
ve vz.s. se zájmeno převede na lema *se*_Recp (reciprocal, 'navzájem'), aktanty ve vztahu reciprocity se rozeberou jako koordinace členů.

Honza.ACT *a*.CONJ *Jirka.ACT se*_Recp.PAT *střídat*
*Střídali se*_Recp.PAT *Honza*.ACT *a*.CONJ *Jirka*.ACT
Honza.ACT *a*.CONJ *Marie*.ACT *se*_Recp.PAT *líbat*
Jan.ACT *a*.CONJ *Marie*.ACT *se*_Recp.ADDR *dopisovat* Gen.PAT
pak ovšem stejně i
Chlapci.ACT *se*_Recp.PAT *střídat*

Tento způsob se uplatní pouze tam, kde jsou reciproční aktanty (členy) zkoordinovány nebo v plurálu (a platí, že Honza se střídá s Jirkou a zároveň se Jirka střídá s Honzou, tj. spolu, mezi sebou); protože je antecedent koordinovaný, dává se do COREF lema spojky. Kde jsou spojeny předložkou *s* a jde o vzájemnost, rozebírá se jinak:
Honza.ACT *střídat_se s Jirkou*.PAT
Honza.ACT *s Jirkou*.PAT *střídat_se* *Honza*.ACT *s Marií*.PAT *líbá_se rád*.CMPL
Honza.ACT *s Marií*.PAT *líbají_se rádi*.CMPL
Jan.ACT *dopisuje_si s Marií*.ADDR *o termínech*.PAT
Jan.ACT *s Marií*.ADDR *dopisují_si o termínech*.PAT
Není to stejné jako *Přijeli Lendl s Kordou*.ACMP, tady jde o pozici aktantu (vzájemného). Pokud se tu vyskytnou slova jako *spolu, navzájem*, ohodnotí se funktorem MANN.

ve vz.s.: vyplnit vždy i hodnoty CORNUM a ANTEC;

ve v.s. se reciprocita zanedbá (tj. nepřipojuje se sufix _Recp k reflexívu, to jen ve vz.s.) a „Honza a Jirka" budou zachyceny jako „normální" koordinované (tedy nikoli vzájemné) subjekty; slovesa jako *střídat, líbat* ve v.s. mají lema *střídat_se, líbat_se* s ACT a PAT *(Honza se střídá s Jirkou*, ale i *Honza s Jirkou se střídali)*, nebo s koordinovaným ACT *(Honza a Jirka se střídají)*.
vztažné věty – viz **odd. 2.2.2.4** (shodný přívlastek, funktor RSTR nebo DES ve v.s. i vz.s.)
'kontrola' – viz u elipsy, odd. 2.5 B.3
Za určitý druh gramatické koreference je možné považovat i vztah doplňku k podmětu (nebo jinému členu), o tom viz v odd. 2.2.2.4.

3. AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ (AČ)

Bude zpracováno **ve vz.s.** a zvlášť i pro v.s.

Hlavní zásady:

Jednotlivé uzly mají v atributu TFA hodnoty:
T (CB, kontextově zapojené, tematické slovo),
C (kontrastivní část tématu),
F (tj. NB, slovo kontextově nezapojené, rematické, v ohnisku, 'focus').

Při značkování korpusu nebudeme rozlišovat mezi t,f, a T,F (se kterými se pracuje v detailní tektogramatické reprezentaci).

T i C vždycky závisí vlevo od řídícího a F závisí vpravo od řídícího), kromě těchto výjimek:

(a) Proxy focus má T a je vpravo - např. (*Kterého učitele jsi potkal?*) *Potkal jsem učitele*.T *chemie.*F (proxy focus je kontextově zapojené slovo, pod kterým někde visí ohnisko, v tomto příkladu *učitele*):

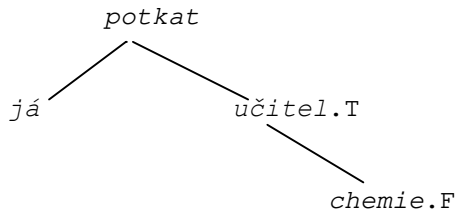

(b) rematizátor:

(i) pokud závisí na slovu s F, má F, ale je vlevo:

Jirka tam nepřišel.

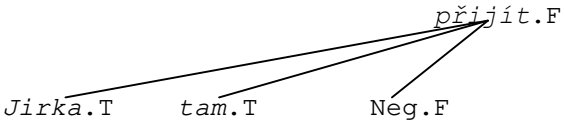

(ii) pokud závisí na slovu s T, pak záleží na tom, jestli je jeho řídící slovo v jeho dosahu; jestli není, má RHEM F a je vpravo:

Jirka tam nepřišel včera, (*ale až dnes*)

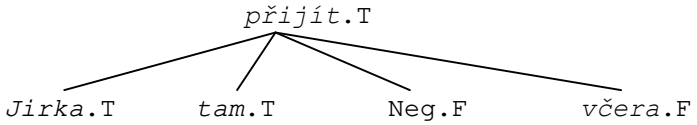

je-li řídící slovo rematizátoru v jeho dosahu, pak rematizátor má T a je vlevo:

Jirka tam nepřišel proto, že je nemocný.

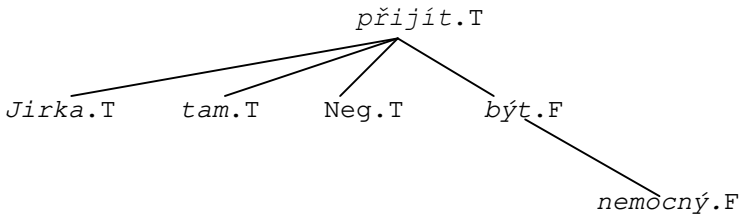

příklady rematizátorů viz v odd. 1. pod RHEM v seznamu funktorů.

Další pravidla:

(1) (i) pokud je uzel příliš vlevo (neprojektivně), dostane C; uzel se posune doprava, aby byl v nejlevější možné projektivní pozici; co na něm závisí, jde ovšem s ním a dostává T nebo F podle instrukcí pro ostatní uzly;

F bude předem vyplněno automatickou procedurou všude, bude se měnit na T nebo C, kde je to zapotřebí;

(ii) ostatní:

(a) co závisí zleva na slovesu (určitém tvaru ve složeném tvaru slovesa, infinitivu, pokud není ve složeném tvaru slovesa), má zpravidla T (F zůstane jen tam, kde se jasně pozná, že je to „nová informace" nebo nový vztah; v mluvené podobě věty by tam byl větný přízvuk (klesavý, intonační centrum), např. u přímé řeči: *„Bude to ZLÉ, řekli si"*;

C se dává ke kontrastivní části základu (asi to vždycky nebo většinou bude vlastní základ, pokud vyjadřuje prvek vybraný z množiny alternativ), např.: *Jedině s úspěšnými.F vzory.C se můžeme poměřovat. Jirkovi.C to Martin nedal. Janu.C Marie neviděla.*

(b) co visí na slovesu nejvíc doprava, má F (kromě výjimek uvedených v (a);

(c) každé sloveso a co je mezi ním a (b), má zásadně F, ale opakuje-li se,, je-li zahrnuto v antecedentu ap., dostane T; to platí i o slovech významově chudých, jako *být, mít, činit* atd. (lexikálně rozlišujeme jen *být, mít* významové od pomocného, nikoli sponu od slovesa existence;

(d) hlouběji závislé (přívlastek ap.) je zpravidla F (výjimky jako v (c));

(e): shodné přívlastky se přeřadí zleva doprava, viz 4., pokud není kontextem dáno, že jsou T.

(2) Zachycení struktur, které jsou na analytické rovině neprojektivní:

Zatím navrhujeme ve vzorovém i velkém souboru tato řešení:

(i) uzel zavěšený neprojektivně zcela vlevo bude označen (kromě případů v bodě (iv)) symbolem C(ontrast) místo T, tedy bude se předpokládat jeho kontrastivní užití a zavěsí se projektivně co nejlevěji; příklonky budou zavěšeny také projektivním způsobem, ale dostanou index T (nikoli c);

příklad: *K jásotu není nejmenší důvod* bude mít strom:

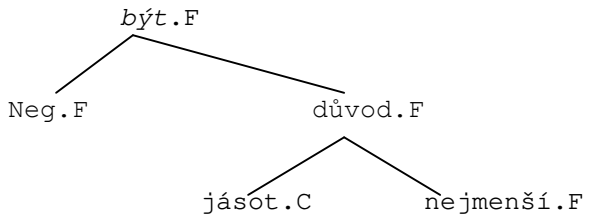

podobně dostane C i jiný kontrastivní uzel zavěšený doleva (tedy CB): např. *Jeho*.C *jsem neznal; ji*.C *jsem poznal hned.*

(ii) pokud je první řídící uzel v ohnisku hluboko zapuštěn (**tj**. nezávisí přímo na slovesu), dostane jeho řídící uzel index T a tento řídící uzel (tzv. 'proxy focus', viz výš) je výjimečně vpravo od svého řídícího uzlu (příklad: *Pavel*.T *potkal*.T *učitele*.T *angličtiny*.F).

(iii) pokud bude NB prvek přemisťován zleva (tedy v analytickém stromu bude vlevo) doprava, pak čím víc byl vlevo, tím víc bude vpravo („zrcadlově"), např.:

velký žlutý motýl --> motýl žlutý velký

přívlastky závislé i v ATS vpravo buď zůstanou víc vpravo, nebo budou víc vlevo než přívlastky přesunuté zleva - podle významové relativní volnosti, tedy např.:

žlutý motýl, kterého jsme viděli -->

--> motýl žlutý ...viděli

malá kočka domácí --> kočka domácí malá

stará pasta na parkety --> pasta parkety stará

(iv) uzel stojící „neprojektivně" vlevo dostane obvykle C, ale dostane T, jestli není na začátku klauze (nebo jinak poznáme, že není vlastním tématem) a přitom:

(a) řídící slovo je 'kvazimodální', ať už jednoslovné (*plánovat, rozhodnout_se*), nebo frazém s kvazimodálním významem (*mít čest, pokládat si za čest...*) nebo

(b) ř. slovo je jiný frazém, např. *projevit zájem o*;

soupis frazémů a kvazimodálních sloves se bude postupně pořizovat;

frazém - závislá slova visí na jeho nejvyšším uzlu, tedy např.:

O logiku projevil Jirka zájem až letos:

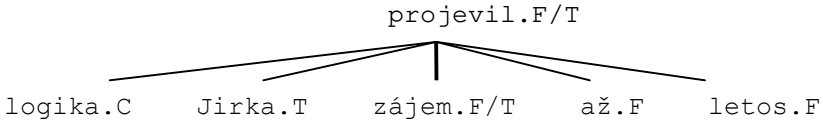

(v) doplněk na začátku klauze má C, např.: *Jako prozřetelné.C prověřil.F čas.F rozhodnutí.F Milenino.F*

(3) Pořadí jednotek v kontextově zapojené části není libovolné. Předpokládá se toto uspořádání:

(a) nejvíce vlevo se umístí uzel vlastního tématu (kontrastivní má při tomto výběru přednost),

(b) za něj další kontextově zapojené uzly téhož druhu (tedy ne takové, o kterých se mluví v (c) – (f),

(c) dál následují uzly s funktorem PREC,

(d) pak uzly elidované, např. ACT.ELID,

(e) uzly pro příklonky

(f) a konečně kulisy, tj. místní a časová doplnění v T, která nejsou vlastním T ani C;

Pozn. 1.: Výrazy jako *u nás, minulou sobotu* jsou zpravidla kulisami, ale můžou být i vlastním T, např.:

Dnes (vl. T) *tam* (kulisa) *nepůjdu.*

Včera Jirka odjel - *včera* může být kulisa (a *Jirka* je pak vlastní téma, na první pozici); o tom, zda jako vlastní téma vybrat substantivum nebo adverbiále rozhoduje kontext (vl. téma je, 'o čem věta vypovídá').

Takový příslovečný výraz může být i v rématu, pak ovšem není kulisou.

Pozn. 2.: Uvnitř jednotlivých oddílů (a) - (e) by měly uzly, pokud by jich tam bylo víc, být uspořádány podle systémového uspořádání (zhruba řečeno: ACT - ADDR - většina volných doplnění - PAT - EFF.

Pozn. 3: Uzel, který rozvíjí celou koordinační konstrukci, předchází před všemi uzly, které závisejí na jednotlivých částech této konstrukce;

např. *Honza včera pracoval a Jirka odpočíval* má strom:

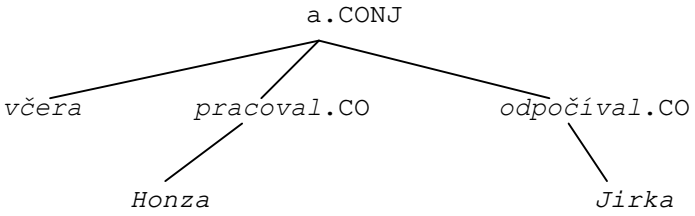

(4) Přiřazení jednotlivým uzlům hodnoty T (kontextově zapojený) a F (kontextově nezapojený) se řídí těmito zásadami:

1. hodnota T je přiřazena uzlům, které reprezentují opakující se (i když ne doslova) jednotky z předcházejícího textu (uvnitř věty i před ní); jde především o případy koreference ap. (i když jde o sloveso); do této skupiny patří také uzly, které se v tektogramatickém stromu doplňují (výjimky jsou u koordinace, např. v konstrukci *černý a modrý inkoust* je vypuštěn první výskyt substantiva, ten je však F, zatímco nevypuštěný druhý výskyt je T);

2. indexické výrazy – *já, my, teď, můj, náš, tady, letos, zítra* atd. – i výrazy s funktorem PREC (*proto, tedy* aj.) mají obvykle přiřazenu hodnotu T; jen při kontrastu, jako nositelé intonačního centra (větného přízvuku, většinou na konci věty) mají F;

3. obecná zájmenná slova – *někdo, něco, jednou, nějaký ...* mají hodnotu F (se stejnou výjimkou jako u slovesa, viz (1)(c) výš);

4. atribut vyjádřený adjektivem, substantivem, zájmenem (kromě indexických ap.) nebo číslovkou a závislý na substantivu má normálně přiřazeno F (i když je v povrchovém slovosledu vlevo od N); hodnota T se přiřazuje, jen když se tento atribut opakuje nebo je z předcházejícího kontextu jasný:

starý dům --> *dům starý*.F, ale *dům starý*.F *a starý*.T *park*;

hodnota T se přiřadí i substantivům ve spojeních s číslovkami ap. (řídící N je v těchto příkladech proxy focus): *Utratil*.T *za tu*.T *učebnici*.T *korun*.T *sto*.F

nebo: *Podnik*.T *má*.F *obrat*.F *korun*.T *milionů*.F *32*.F

Bylo.F *mu*.T *let*.T *osmnáct*.F

- pokud ovšem nevyplývá z kontextu, že jsou koruny např. v kontrastu k dolarům, léta k měsícům ap.;

je-li shodných přívlastků víc, přeřazují se zleva doprava zrcadlově:

Koupila hezký malý obrázek --> Koupila obrázek malý.F *hezký*.F *Prozradíte*.F *DALŠÍ*.F *elitní*.T *jména*.T (ale *jména* je vpravo od svého řídícího slova, jakožto proxy focus)

přívlastek závislý zprava se přitom někdy přeskočí, jindy ne, podle smyslu (relativní těsnosti):

všechny malé sešity ze školy, které má v tašce -->

sešity ze školy malé všechny, které...

při restriktivní platnosti vztažné klauze bude ale *všechny* až za ní;

5. hodnota T je přiřazena slabým tvarům zájmen (*tě, ti, ho, mu, mi*, většinou i *mě*; u *mně, ji, jí, jim, jej, nás* atd.), pokud na nich není umístěn větný přízvuk, a jiným příklonkám;

6. silné tvary zájmen (*tebe, jemu* atd.) mají přiřazenu hodnotu F, pokud je na nich (tj. na předložce) větný přízvuk (klesavý, tj. intonační centrum, ne jen fakultativní stoupavý přízvuk kontrastivní - u toho by bylo C); zájmeno za předložkou má vždycky silný tvar, takže může dostat i hodnotu T, např.: *Pro něj*.C *to přinesu ZÍTRA. Zítra to přinesu PRO něj*.F. *Zítra to pro něj*.T *PŘINESU. ZÍTRA to pro něj*.T *přinesu.*

7. Symboly řídící koordinační spojení nemají T ani F a píšou se mezi části koordinovaného spojení;

zpravidla i tady členy s T závisejí doleva a s F doprava; jen při elipse se může stát, že vpravo od spojky závisí jak člen s F (elidovaný a restaurovaný), tak (ještě víc vpravo) člen s T:

(viz výš u příkladu (1) v 2.5.B.1: *červené*.F [*víno*.F] a *víno*.T *bílé*.F);

8. doplněný uzel je zavěšen vždy vlevo od svého řídícího uzlu a má index T (kontext. zapojený), pokud je to možné;

výjimkou je např. právě (sub 7) zmíněné *červené*.F a *bílé*.F *víno*.F -> červené.F [*víno*.F] a *víno*.T (!) *bílé*.F, stejně jako bude výsledek při *červené víno a bílé*;

9. Pro souvětí platí zejm.:

(a) souřadné souvětí - viz 7.:

každá koordinovaná klauze má své vlastní aktuální členění:

Tom přinesl knihy a pak Jirka odnesl noviny.

Tom.T *přinesl*.F *knihy*.F *a pak*.T *Jirka*.T *odnesl*.F *noviny*.F

Knihy.C *odnesl*.F *a noviny*.C *přinesl*.F.

Chodil.F *sem*.F *a chodil*.T *tam*.F, *ale nenašel*.F *nic*.F.

(b) přímá řeč je zpravidla dynamičtější než uvozovací věta:

Jirka řekl.F(nebo T)*: „Je*.F *dobře.*"

tak to bude přerovnáno, i kdyby na povrchu bylo:

„Je dobře," *řekl Jirka*.

sekundární případ, asi vzácnější, je např. povrchové:

Taky Jirka řekl: „Je dobře"; z toho vznikne:

„Je.T *dobře*" *řekl*.T *taky Jirka*.F – tady se přímá řeč dostane doleva, protože má T.

(c) v podřadném spojení klauzí se závislá obvykle nechá vlevo (s T) nebo vpravo (s F) podle povrchového pořadí, pokud není její přízvukování příznakové (tj. pokud se jedno ze sloves neopakuje apod.); pokud je sloveso příslovečné klauze před slovesem klauze řídící a je v kontrastivním postavení (má aspoň fakultativní stoupavý „frázový" přízvuk), např. *Protože se program*.T *osvědčil*.C, *použili*.F *ho...*, dostane toto sloveso C a zůstane vlevo; to platí i pro CONFR.

(d) v uvozovací klauzi DSP má zpravidla T!

(e) má-li něco C ve vztažné klauzi, bude to vlevo od vztažného slova (to se až na povrchu posouvá doleva).

10. Z volných doplněné MOD a MANN má zpravidla F (i když stojí na povrchu vlevo, tzv. adverbální přívlastek: *rychle řekl; snad řekl; dobře řekl...*); ATT má zpravidla T (*Naštěstí přišli*).

11. Neg a další rematizátory:

ve v.s. se dává Neg před V; pak se o její poloze rozhoduje podle TFA: když uzel V má v atributu TFA hodnotu F, závisí na něm Neg zleva; když V má T, může Neg záviset zleva a pak má T (*Dnes Jirka nepřišel; je nemocen*) nebo zprava (s F), když sloveso stojí mimo dosah negace (*...nepřišel s omluvou, ale s vysvětlením*), popř. když v F není nic jiného než Neg;

podobně i ostatní rematizátory - zpravidla mají F, i když stojí těsně před svým řídícím slovem (jestli to má F); rematizátor s F (včetně Neg.F) se nechává vlevo od řídícího slova, jestli to má F; jestli má řídící slovo T, má rematizátor většinou taky T; jen v případech jako *Jel*.T *jenom*.F *do Prahy* má RHEM (podle povrchového slovosledu i podle významu: nejel jinam než do Prahy) F a je vpravo (na rozdíl od *Jenom*.T *jel*.T *do Prahy* - tzn. nic víc neudělal);

Nepřijel ani PAVEL, a stejně *Ani PAVEL nepřijel* -->

Neg.RHEM.T *přijet*.T *ani*.RHEM.F *PAVEL*.F

ať se mu to líbí či nelíbí: líbí.F líbí.T Neg.F

12. v ostatních případech platí, že ten uzel, který závisí zleva, má přiřazenu hodnotu T, a ten, který závisí zprava, má přiřazenu hodnotu F;

13. při zřetelně rematické platnosti pomocného slovesa (včetně vlastních sloves modálních) má celé sloveso pozici v ohnisku; i když je jeho lexikální hodnota kontextově zapojená, označuje se sloveso symbolem F

Uděláno to ještě nemá:

srov. např. i *Ještě to neudělal, ale určitě to udělá*.F,

kde ovšem povrchový slovosled nemůže vyjadřovat tento rozdíl mezi tematickým *udělat* a rematickým futurem.

ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA

Řada otázek vyžaduje další zpracování, ať už jde o potřebu jemnějšího členění apod., tedy i dalšího empirického výzkumu, nebo jen o technické úpravy bodů, u kterých je úplnější řešení známo, ale nebylo v této etapě pro svou náročnost zařazeno. Přehled takových bodů bude uveřejněn zvlášť.

PŘÍLOHA A: SEZNAM PŘÍSLOVCÍ (NEÚPLNÝ)

Uvádíme tu zatím jen některá příslovce (a částice), výběr není soustavný; nelze zadat seznamem příslovce produktivních typů jako *česky, právnicky, lexikálně...*; ta mají funktor MANN; častá je homonymie ATT/MANN - pak je typické, že ATT ('bylo prosté, spravedlivé atd., **že** to udělal') bývá na začátku věty (klauze): *prostě nepřišel*, zatímco MANN ('bylo prosté, spravedlivé atd., **jakým způsobem** to udělal') bývá za slovesem *oblékl se prostě*; dvojznačné je *prostě se oblékl a šel tam*: 'zkrátka' – ATT, 'jednoduše' – MANN.
Příslovce produktivním způsobem odvozená od adjektiv budou mít ve vz.s. a pak ve slovníku lema adjektiva, např. *samozvaně --> samozvaný, česky --> český, snadno --> snadný*.

PŘÍSLOVCE	FUNKTOR
absurdně	ATT/MANN
alternativně	MANN
ani	RHEM (nebo spojka CONJ/GRAD)
à propos	ATT
asi	MOD ('pravděpodobně')nebo EXT.APPX ('zhruba')
bezpochyby	MOD
beztak	ATT
biologicky	MANN
bláznivě	MANN
bohužel	ATT
celkem	EXT
často	THO
částečně	EXT
česky	MANN
čestně	MANN
dál	PREC
dále	PREC
díkybohu	ATT
dobře	MANN
dodatečně	MANN
dokonce	RHEM
doslovně	ATT
doufejme	MOD (bez čárek; jinak: PAR)
duchovně	MANN
duševně	MANN
důvěrně	MANN
ekonomicky	MANN
emocionálně	MANN
fakticky	ATT
formálně	ATT/MANN
fyzicky	MANN
hlavně	RHEM
hloupě	ATT/MANN
hodně	EXT
hmotně	MANN
hypoteticky	ATT
charakteristicky	ATT/MANN
chybně	ATT/MANN
i	RHEM nebo spojka CONJ/GRAD
ideálně	ATT
intrikánsky	ATT
iracionálně	MOD/ATT
jak	MANN
jasně	MOD/MANN
jednoduše	MANN
jednoznačně	MANN/ATT
jen	RHEM
jenom	RHEM

ještě	RHEM
jistě	MOD
již	RHEM
jmenovitě	ATT
klasicky	MANN/ATT
koneckonců	ATT
konečně	TWHEN
konkrétně	APPS (spojka) nebo MANN
krásně	ATT/MANN
krátce	MANN (ale *krátce po, před* --> EXT)
kupříkladu	APPS (spojka)
laskavě	MANN
legračně	MANN
lexikálně	MANN
lingvisticky	MANN
logicky	ATT/MANN
lstivě	MANN
málem	RHEM
matematicky	MANN
materiálně	MANN
mazaně	ATT
metaforicky	MANN
milosrdně	ATT
mimochodem	MANN
mimoto	PREC
mnohokrát	THO
morálně	MANN
moudře	ATT/MANN
možná	MOD
mylně	ATT
náhodně	MANN
náhodou	ATT/CAUSE
nakonec	TWHEN
náležitě	ATT
nanejvýš	RHEM
naopak	PREC
napovrch	MANN
např.	RHEM
například	RHEM
národnostně	REG
následovně	MANN
naštěstí	ATT
navíc	PREC
ne (Neg)	RHEM
necharakteristicky	MANN/ATT
nejapně	ATT/MANN
nejen	RHEM
nelogicky	MANN/ATT
nemilosrdně	ATT
nemoudře	ATT/MOD
neočekávaně	ATT
neoddiskutovatelně	ATT
nepochybně	MOD
nepopiratelně	MOD
nesporně	MOD
nespravedlivě	ATT/MANN
nesprávně	ATT/MANN
nešťastně	ATT/MANN
netypicky	ATT/MANN
neuvěřitelně	MANN/EXT
nevhodně	MANN/ATT
nevyhnutelně	MOD
nevysvětlitelně	ATT
nutně	MOD

obecně	EXT
obrazně	MANN
obzvlášť	RHEM
odedávna	TWH
odporně	ATT
odtud	DIR1
oficiálně	MANN
omylem	CAUS
opět	RHEM
opravdu	ATT
osobně	MANN
ALE: *on osobně* ap.	RSTR
pak	PREC
podezřele	MANN/ATT
podobně	CPR (následuje-li *jako* nebo dativ; jinak PREC)
podstatně	MANN (u komp. EXT, např.: *podstatně*.MANN *více*.EXT)
politicky	MANN
poměrně	EXT
popřípadě	APPS (spojka)
potenciálně	MOD
potěšitelně	ATT
pouze	RHEM
povětšinou	RHEM
prakticky	MANN
pravděpodobně	MOD
právnicky	MANN
právě	RHEM
právem	ATT
proboha	ATT
proklatě	MANN
prosím	ATT
prostě	ATT/MANN
proto	CAUS
prvořadě	RHEM
především	RHEM
překvapivě	ATT/RESL
přesně	MANN
převážně	RHEM
přibližně	EXT.APPX
příjmově	REG
příkladně	APPS (spojka, 'například') nebo MANN
přinejmenším	ATT
případně	APPS (spojka)
přirozeně	ATT/MANN
racionálně	ATT/MANN
raději	ATT
radostně	ATT
realisticky	ATT/MANN
relativně	EXT
riskantně	ATT/MANN
rovněž	RHEM
rozhodně	MOD/MANN
rozumně	ATT/MANN
sem	DIR3
schválně	CAUS
skoro	RHEM
skutečně	ATT
skandálně	RESL
slavně	RESL
sotva	ATT
spíš	PREC
spíš_než	CPR.DFR
spravedlivě	MANN/ATT

správně	MANN/ATT
stejně	CPR (ale 'přesto' --> PREC)
stěží	ATT
striktně	MANN
stručně	MANN
střízlivě	MANN
šťastně	MANN/ATT
štěstím	CAUS
tady	LOC
tak	MANN/PREC
také, taky	RHEM
takřka	RHEM
tam	LOC/DIR3
teď	TWH
technicky	MANN
téměř	RHEM
teoreticky	MANN
tj.	APPS (spojka)
to_je(st)	APPS (spojka)
toliko	RHEM
totiž	APPS (spojka)
trochu	RHEM
tudy	DIR2
týdně	THO
typicky	MANN/ATT
údajně	ATT
upřímně	MANN
určitě	MOD
úskočně	ATT
už	RHEM
vážně	MANN; ale: *vážně se to stalo* ATT
vcelku	EXT
včetně	RHEM
velmi	EXT
většinou	RHEM
vhodně	ATT/MANN
viditelně	RESL
vlastně	ATT
vnějškově	MANN
vnitřně	MANN
vskutku	ATT
všeobecně	MANN
vůbec	RHEM
výlučně	RHEM
výslovně	MANN
vždyť	PREC
zákeřně	ATT
zároveň	RHEM
zároveň_i	RHEM
zásadně	MANN/MOD
zase	RHEM
zatraceně	EXT
zázračně	CAUS/EXT
zázrakem	CAUS/EXT
zdánlivě	ATT
zejména	RHEM
zhruba	MANN/EXT
zjevně	ATT/MANN
zpropadeně	EXT
zřetelně	RESL
zvlášť	RHEM

LITERATURA

Bémová A., Buráňová E., Hajič J., Kárník J., Pajas P., Panevová J., Štěpánek J. and Z. Urešová (1997). Anotace na analytické rovině: návod pro anotátory [Annotations on the analytic level: instructions for the annotators.] Technical Report ÚFAL TR-1997-03. Praha: Karlova Univerzita.

Dokulil M. a Fr. Daneš (1958). K tzv. mluvnické a významové stavbě věty. Ve sb.: O vědeckém poznání soudobých jazyků. Praha, 231-246.

Hajič J. (1998). Building a syntactically annotated corpus: The Prague Dependency Treebank. In: Issues of Valency and Meaning. Studies in Honour of Jarmila Panevová (ed. by E. Hajičová) (pp. 106-132). Praha: Karolinum.

Hajič J. a Hajičová E. (1997). Syntactic Tagging in the Prague Tree Bank. In: Proceedings of the Second European Seminar „Language Applications for a Multilingual Europe" (ed. by R. Marcinkeviciene and N. Volz) (pp. 55-68). Kaunas.

Hajič J., Hajičová E., Panevová J. and Sgall P. (1998). Syntax v českém národním korpusu, *Slovo a slovesnost* 59, 168-177.

Hajič J., Hajičová E., Panevová J. and Sgall P. (1998), Specifikace stromových struktur na tektogramatické úrovni značkování a základní kroky překladu z analytické na tektogramatickou úroveň. Technická zpráva projektu GAČR 405-96-0198 „Formální reprezentace jazykových struktur".

Hajič J., Hajičová E. a Rosen A. (1996), Formal Representations of Language Structures. TELRI Newsletter 3, 12-19.

Hajič J. a Hladká B. (1997). Probabilistic and rule-based tagger of an inflective language – a comparison. In Proceedings of the Fifth Conference on Applied Natural Language Processing, Washington, D.C., 111-118.

Hajič J. a Hladká B. (1998). Czech language processing - POS tagging. In: Proceedings of the First International Conference on Language Resources & Evaluation, Granada, Španělsko.

Hajičová E. (1993), Issues of sentence structure and discourse patterns. Praha: Karlova Univerzita.

Hajičová E. (1998), Prague Dependency Treebank: From analytic to tectogrammatical annotations. Proceedings of the Conference TSD 98, Brno.

Hajičová E., Panevová J. and P. Sgall (1998). Language Resources Need Annotations To Make Them Really Reusable: The Prague Dependency Treebank. In: Proceedings of the First International Conference on Language Resources & Evaluation, Granada, Spain, pp. 713-718.

Hajičová E., Sgall P. a Skoumalová H. (1995).An automatic procedure for topic-focus identification. Computational Linguistics 21, 81-94.

Panevová, J. (1973). Věty s všeobecným konatelem. In: Studia Slavica Pragensia, UK Praha, 133-144. Panevová J. (1980). Formy a funkce ve stavbě české věty. Praha: Academia.

Panevová, J. (1996). More Remarks on Control. *In:* Prague Linguistic Circle Papers, Vol.2 (ed. E.Hajičová, O.Leška, P.Sgall, Z.Skoumalová), J.Benjamins Publ. House: Amsterdam– Philadelphia, 101-120.

Panevová, J. (1998a). Ellipsis and zero elements in the structure of the sentence. *In:* Tipologija, grammatika, semantika. K 65-letiju Viktora Samuiloviťa Chrakovskogo. Sankt-Peterburg: Nauka, 67-76.

Panevová, J. (1998b). Ještě k teorii valence. Slovo a slovesnost 59, 1998, 1-14.

Panevová, J. - Benešová, E. - Sgall, P. (1971). Čas a modalita v češtině. AUC - Philologica Monographia 34, Praha. Panevová, J. – Skoumalová, H. (1992). Surface and Deep Cases. *In:* Proceedings of COLING '92, Nantes, 885-888.

Panevová, J. - Petkevič, Vl. (1997). Agreement in Czech and Its Formal Account. *In:* Formale Slavistik (eds. U.Junghanns & G.Zybatow), Frankfurt am Main: Vervuert Verlag, 321-333.

Petkevič V. (1995). A new formal specification of underlying representations. Theoretical Linguistics 21:7-61

Petkevič V. (v tisku). Underlying structure of sentence based on dependency. Praha: Karlova Univerzita.

Sgall P. (1967). Generativní popis jazyka a česká deklinace. Praha: Academia.

Sgall P. (1992). Underlying structure of sentences and its relations to semantics. In: Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 33. Festschrift für V. Ju. Rozencvejg, ed. by Tilmann Reuther, 273–282.
Sgall P., Hajičová E. a E. Buráňová (1980). Aktuální členění věty v češtině. Praha: Academia.
Sgall P., Hajičová E. & Panevová J. (1986). The Meaning of the Sentence in Its Semantic and Pragmatic Aspects. Dordrecht: Reidel a Praha: Academia.
Šmilauer V. (1947). Novočeská skladba. Praha: Mikota.